

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ŽIVOTNÍ PODMÍNKY DĚTÍ ZE SOCIOKULTURNĚ
ZNEVÝHODNĚNÝCH RODIN**

**LIVING CONDICIONS FOR CHILDERN SOCIOCULTURAL
DISADVANTAGED FAMILIES**

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Soňa Kot'átková Ph.D.

Autor bakalářské práce: Edita Podstawková

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Forma studia: prezenční

Bakalářská práce dokončena: Červen, 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a je mým původním dílem. Veškerou literaturu a jiné zdroje, které jsem ve své práci uvedla, řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Praze dne 13. 6. 2012

.....
Edita Podstawková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PaedDr. Soně Kořátkové PhD., za vedení práce, cenné připomínky, rady a čas, který mi věnovala.

ANOTACE

Práce se zabývá sociokulturně znevýhodněnými rodinami. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy sociální znevýhodnění, kulturní znevýhodnění a jejich spojení. Je zde uvedeno, jaká práva děti mají, co je pro ně důležité a jaké vzdělání v ČR je poskytováno dětem se sociokulturním znevýhodněním. Tyto poznatky jsou pak zkoumány v praktické části, která zjišťuje a mapuje počet sociokulturně znevýhodněných rodin ve vybraném městě. Zjišťuje, jak je na tom předškolní vzdělávání v oblasti sociokulturního znevýhodnění a jaký přístup k němu mají rodiče. Více do hloubky jsou popsány dvě rodiny, které mají sociokulturní znevýhodnění.

Klíčové pojmy:

Rodina, děti, sociokulturní znevýhodnění, vzdělávání, podmínky, sociální příspěvky, přípravné třídy.

ANNOTATION

The work deals with the socially disadvantaged families. In the theoretical section explains the concepts of social disadvantage, discrimination and cultural connections. It is here stated what rights children have, what is important to them and what training is provided in CR children with sociocultural disadvantages. These findings are then examined in the practical section that identifies and maps the number of socially disadvantaged families in a particular city. Figuring out how to pre-school education in the field of socio-cultural disadvantage and access to, what are parents. More in depth are described two families that are socio-cultural disadvantage.

Key words:

Family, children, socio-cultural disadvantage, education, conditions, social contributions, preparatory classes.

ABSTRAKT

Ve své práci se věnuji rodinám a dětem, které jsou sociokulturně znevýhodněny. Snažím se objasnit, jaké mají podmínky pro život, vzdělávání a jak tyto rodiny své děti vychovávají.

V teoretické části se zaměřuji na rodinu majoritní společnosti a zmiňuji také rodinu romskou, jelikož v naší společnosti je převaha těchto rodin, které nesou status sociokulturně znevýhodněná rodina. Aby byly patrné rozdíly ve výchově dítěte v těchto rodinách, zmiňuji také, jaké potřeby dítě má. To nám umožní poznat, které potřeby nejsou ze strany sociokulturně znevýhodněných rodin naplněné. Kapitola práva dítěte nám má připomenout, že všichni jsme si rovni, nehledě na to, s jakou barvou pleti jsme se narodili, nebo na to, že se nacházíme v tíživé životní situaci, díky které se stáváme sociálně slabými. Další část se věnuje vzdělávání sociokulturně znevýhodněných dětí. Je zde popsáno, jaké vzdělávání pro ně v naší společnosti existuje, zda mají jiné podmínky pro vzdělávání než majoritní společnost a jak se této oblasti věnuje MŠMT. Poslední kapitola je věnovaná sociální otázce. Uvádím zde, na jakou pomoc státu mají tyto rodiny práva. Jedná se především o příspěvky hmotné nouze a přídatky na dítě, bydlení.

Praktická část je zaměřena na počet sociokulturně znevýhodněných dětí navštěvujících MŠ. Čtenáři se dozví, kolik těchto dětí v MŠ je, jak se k těmto dětem staví učitelky a jaký vidí přínos v docházce těchto dětí rodiče. V neposlední řadě si zde můžeme přečíst dvě případové studie. Jedna studie je věnovaná výpovědi již dospělého chlapce. Jsou v ní uvedeny jeho vzpomínky, zážitky a těžké okamžiky, které si v takové rodině prožil. Druhá studie je zaměřena na výpověď matky. Jak vidí výchovu svého dítěte, co je pro ni prioritou. Umožní nám nahlédnout, jak taková rodina žije a přemýšlí nad budoucností svého dítěte.

Klíčová slova:

rodina, sociokulturní znevýhodnění, sociální příspěvky, dítě, vzdělání, přípravné třídy, mateřská škola.

ABSTRACT

In my paper, I focus on children and families, who are socially and culturally disadvantaged. I am trying to explain their living and educational conditions and the way these families bring their children up.

In the theoretical part, I mention families with majority society background as well as Roma family – as there are a great number of these families in our society and they have the status of being socially and culturally disadvantaged. To point out the difference in upbringing in these families I also analyse the needs of a child. That enables us to see which needs of a child are not fulfilled in the socially and culturally disadvantaged families. The chapter on the rights of a child should remind us of the fact, that we are all equal regardless of skin colour or of temporary crisis life situation that makes us become socially disadvantaged.

In the next part, I write about education of the socially and culturally disadvantaged children. There is description of what kind of education there is for them in our society, if there are appropriate conditions for them or if they differ from the majority society and how this problem is dealt with by the Czech Ministry of Education. The last chapter is focused on the social issue. I mention the help that these families can claim from the government. That regards particularly the allowance in poverty and child and cost of living benefits.

The practical part of my work emphasises the numbers of socially and culturally disadvantaged children attending day-care institutions. One will find out how many of these children are actually in the day-care, what is the teachers' attitude towards them and what benefits are seen by their parents. There are also two case studies to look at in this part of my work. One focuses on a testimony of a grown-up boy. There are his memories, experiences and difficult moments he experienced in such family. The second study concentrates on a mother's testimony and the way she sees her child's upbringing and what she considers a priority. It shows the way such family lives and thinks about the future of their child.

Key words:

Family, social and cultural disadvantage, social contributions, child education, preparatory classes, kindergarten.

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Rodina jako základní zázemí pro dítě	10
1.1 Sociokulturně znevýhodněná rodina	12
1.2 Romská rodina	14
1.3 Děti ze sociokulturně znevýhodněné rodiny.....	16
2 Práva dítěte.....	18
3 Potřeby dítěte	21
4 Vzdělávání sociokulturně znevýhodněných dětí.....	22
4.1 Předškolní vzdělávání.....	23
4.2 Přípravné třídy.....	24
4.3 Asistent pedagoga.....	25
4.4 Organizace podporující sociokulturně znevýhodněné děti	26
4.5 Podpora MŠMT	28
5 Státní sociální příspěvky	31
5.1 Pomoc v hmotné nouzi	31
5.2 Příspěvek na živobytí.....	31
5.3 Doplatek na bydlení	32
5.4 Mimořádná okamžitá pomoc.....	32
5.5 Přídavek na dítě.....	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	34
6 Cíle.....	34

7	Výzkumné otázky	35
8	Metody použité v praktické části	36
9	Vlastní realizace průzkumu	38
9.1	Rozhovor s pracovníky sociálního odboru	38
9.2	Docházka dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ	39
9.3	Dotazníky pro učitele a rodiče	39
9.3.1	Vyhodnocení dotazníků.....	40
9.4	Dotazníky pro rodiče	47
9.4.1	Vyhodnocení dotazníků.....	47
9.5	Případové studie I.	51
9.6	Případová studie II.....	58
10	Shrnutí.....	67
11	Diskuze.....	70
12	ZÁVĚR	71
	LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE.....	73
	GRAFY	75
	PŘÍLOHY	1
	Příloha č. 1.....	1
	Příloha č.2.....	3

ÚVOD

Své dětství jsem prožila bez rodičů a v pěstounské péči svých prarodičů společně se svým bratrem. Protože jeden z prarodičů je z romského etnika a finanční situace rodiny velmi špatná, mohu o sobě prohlásit, že jsem vyrůstala v rodině sociokulturně znevýhodněné. Určitě je to pro mě hlavní důvod, proč jsem si vybrala toto téma ke své bakalářské práci. Celý život se pohybuji mezi romskou komunitou a lidmi, kteří jsou opravdu sociálně znevýhodněni. Ale ve skutečnosti jsem nikdy nepřemýšlela nad tím, jaké podmínky mají tyto děti ke svému vzdělávání a které vlivy ovlivňují fakt, že spousta těchto dětí končí pouze s ukončenou povinnou školní docházkou. Celý život jsem chtěla pracovat s dětmi, pohybovat se v oblasti náhradní rodinné péče a zajímat se o romskou komunitu, především o romské děti. Toto téma je spojení všeho, čemu bych se ve své budoucnosti moc ráda věnovala. Lidem se často nezamlouvá, že se pro tyto rodiny dělají programy ve vzdělávání, které jsou bezplatné, nelíbí se jim, že by tyto děti měly mít přednost v přijímání do MŠ. Ale jak jinak zajistit integraci romských dětí do běžné společnosti? Jak dosáhnout toho, aby děti z těchto rodin dosahovaly alespoň středního odborného vzdělání? Všechny tyto otázky mě zajímají. A jsou vůbec pedagogové schopni pracovat s těmito dětmi? Vědí jak s nimi komunikovat a jaké mají zvyklosti? Řekla jsem si, že se pokusím zjistit, co o tom říká odborná literatura a jak se k tomu staví pedagogové MŠ. Samozřejmě, že docházka těchto dětí do škol není pouze věcí vzdělávacího systému, ale hlavně problém rodičů. Na rodiče my pedagogové velký vliv nejspíš mít nebudeme, ale naším úkolem je, abychom pozitivně ovlivňovali tyto děti, a to po všech stránkách – jak po stránce vzdělávání, tak jejich osobnostního rozvoje. Měli bychom se snažit, aby tyto děti měly stejné možnosti ve vzdělávání a pokusit se o to, aby nekončily jako sociálně vyloučená společnost a nepřebíraly si negativní postoje od svých rodičů. Je to velmi těžký úkol pro celou naši společnost. Pro mě je to výzva a ráda bych se o to ve svém životě pokusila.

Cílem bakalářské práce je zmapovat počet sociokulturně znevýhodněných rodin ve vybraném městě a následně zjistit, kolik těchto rodin posílá své děti do mateřské školy. Pomocí dotazníků, bude zjišťováno, jaký postoj mají rodiče těchto dětí vůči mateřské

škole a jak se k těmto dětem staví učitelky MŠ. Nahlédneme více do hloubky do dvou rodin, které jsou sociokulturně znevýhodněné. Z těchto případových studií se dozvíme, jaké životní podmínky tyto děti mají.

I. Teoretická část

1 Rodina jako základní zázemí pro dítě

Pod pojmem rodina si každý z nás vybaví něco jiného. Někteří si vzpomenou na své dětství, jiní si vybaví svou současnou rodinu a někteří si pod tímto pojmem neumí nic představit, nebo vybavit, protože nikdy rodinu neměli a doposud nemají.

Co tedy pojem rodina opravdu znamená? Je mnoho definic, které nám tento pojem osvětlují. Rodina má pro každou etnickou společnost jiný význam a jinou funkčnost. Definice rodiny je také v každém časovém období jiná. Dnešní rodina a rodina před mnoha lety má výrazné odlišnosti.

Rodina byla až do 18. st. v Evropě společenstvím, které své členy zajišťovalo ekonomicky a poskytovalo vzdělání a péči v době nemoci či chudoby. Rodina byla samozřejmé prostředí a bylo téměř nemožné mimo ní přežít. Neženatí muži a neprovdané ženy žili v rodinách jako strýčkové a tety. Ten, kdo v rodině nežil, měl blízko k postavení na okraji společnosti. (Matoušek, Palzarová 2010)

Podle fází života lze rodinu rozdělit na orientační, v níž se jedinec narodí a jež má zásadní vliv na jeho výchovu, a na reprodukční, kterou si člověk zakládá sám a kde přebírá rodičovskou roli. Podle generačního soužití, lze hovořit o rodině nukleární, která je složena pouze z rodičů a dětí a rodině širší, jež zahrnuje prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné rodiny. (Průcha, 2009)

Těžiště aspektů v působení rodiny tvoří hlavně výchova a socializace dětí, utváření osobnostních, emocionálních, kognitivních a zkušenostních poznatků pro potřebný vývoj dítěte v rodině a pro jeho úspěšnou školní edukaci. Prostřednictvím výchovného vlivu rodiny do něhož zahrnujeme životní způsob rodiny se přenáší kulturní vzorce a zachovává se kontinuita kulturního vývoje rodiny i společnosti. (Průcha, 2009)

Dnes používané definice pro rodinu, jež se opírají o příbuzenství, které vznikne sňatkem nebo narozením vlastních dětí, jsou již příliš úzké. V současnosti mluvíme o rodině spíše jako o rodinném soužití. Pokud v takovémto soužití žijí dvě dospělé osoby, stává se jádrem citová vazba mezi nimi. Jsou také rodinná soužití, kde je pouze jeden dospělý a dítě nebo děti. Zde se stává poutem rodičovství. Rodičovské pouto lze pokládat za významnější než pouto partnerské, protože biologické rodičovství na rozdíl od partnerského pouta nelze zrušit. Je ovšem možné předat rodičovská práva jiné osobě, nebo jsou limitována, pokud se dítě dostane do ústavní výchovy. Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tvrzení, že rodina je základem společnosti má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním socializačním činitelem, čili tvoří společnost pro nedospělé jedince. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Za znaky optimální rodiny jsou považovány vnitřní stabilita rodiny, nenarušená a přirozená struktura, civilizační standard a kulturní atmosféra. (Průcha, 2009)

Pro dítě je důležité, aby se v rodině uspokojovaly jeho psychické a fyzické potřeby, aby mělo pocit, že někam patří a měl kolem sebe „své lidi“. Rodina poskytuje dítěti prostor pro rozvoj, projev a seberealizaci. Působí na dítě jako vzor a příklad, rozvíjí v něm vědomí povinnosti, ohleduplnosti, odpovědnosti a úcty, což je pro život nezbytný předpoklad. Děti by v rodině měly mít pocit, že se mohou svěřit, důvěřovat a nebát se. (Helus, 2007)

V dnešní společnosti je rodina ohrožená pracovním vytížením, rychlým životním tempem a honbou za kariérou ve vidině lepší budoucnosti. To má dopad na to, že již není tak časté, aby se mladí lidé brali a zakládali své vlastní rodiny. Je moderní být sám, mít dobrou práci a budovat si pracovní úspěchy. Z toho důvodu vzniklo partnerství na půl cesty. Jedinci spolu nežijí, ale vyhledávají se jen pro něco a jen někdy.

V současnosti má rodina v naší společnosti zejména tyto funkce: podporování socializace – vychovávání dětí, vztahovou podporu dospělých lidí a ekonomickou podporu všech členů. U prvních dvou funkcí nejspíše nebude rodina nikdy zastupitelná. Bylo podniknuto mnoho pokusů vychovávat děti v jiném než rodinném prostředí, tyto pokusy však prokázaly nenahraditelnost rodiny.

Nepříznivé účinky ústavní péče na děti jsou popsány v odborné literatuře zhruba od 60. let pod názvem „*Psychická deprivace*“ (Langmeier, Matějček, 1974). Naše civilizace během posledních dvou století nadřadila jedince nad rodinu. V dnešní době je možné označit rodinu za nestabilní, rizikovou a křehkou. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Je potvrzeno, že člověk potřebuje žít v pospolitosti a přednostní formou pospolitosti je pro děti i dospělé rodina. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

1.1 Sociokulturně znevýhodněná rodina

Termín sociokulturně znevýhodněná rodina je velice široký pojem. Většinou se mluví o rodinách, které jsou znevýhodněny sociálně a ve většině případů jsou také menšinového původu. V dnešní době se oba termíny spojily, jelikož u nás žije menšinová populace, která splňuje obě dvě podmínky pro to, aby byla označována jako sociokulturně znevýhodněná. Jedná se především o romskou populaci, ačkoliv se k ní, jako k národnosti spousta lidí nehlásí.

Než se začneme zabývat sociokulturně znevýhodněnou rodinou, řekneme si, co znamená sociální prostředí.

Sociální prostředí je vysvětlováno jako sociální systém, který je tvořen lidmi, jejich vzájemnými vztahy, společnými aktivitami a produkty těchto aktivit a vztahů. Ze sociálního prostředí je pro nás nejdůležitější mikro prostředí, které označujeme jako rodinu. (Řazáč, 1998)

Za sociální znevýhodnění je označována rodina s nízkým sociálním a kulturním postavením, sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou a postavení azylanta a účastníka řízení o poskytnutí azylu na území ČR. Toto je uvedeno v zákoně č. 561/2004. (Průcha, 2009)

Zákon uvádí sociální znevýhodnění rodiny, ale toto vymezení podle Průchy (2009) je neúplné. Zahrnuje také nízký stupeň vzdělání rodičů a rodinných příslušníků,

neúplnou rodinu, nízký příjem na jednoho člena rodiny, nízké profesní postavení členů rodiny, menšinový původ a nízkou úroveň bydlení.

K sociálnímu znevýhodnění patří také chudoba, jejímž ukazatelem je nevyrovnaný příjem a výdej rodičů. Spolehlivějším měřítkem je sociometrický status, který v sobě zahrnuje nejen příjmy, ale i vzdělání rodičů a jejich zaměstnání. Za hlavní příčiny sociálního znevýhodnění jsou nezaměstnanost, nízké příjmy rodičů ze zaměstnání, nízké vzdělání a téměř žádná finanční rezerva. Všechny tyto faktory mají významný vliv na rodičovské chování a výchovu dětí. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Za sociokulturně znevýhodněnou rodinu lze považovat rodinu, která je spojována s problémy, jako jsou jazyková bariéra, národnostní nebo rasová odlišnost, zdravotní handicap dítěte či rodičů, nízké sociální a ekonomické postavení rodiny, sociálně patologické prostředí rodiny a ústavní výchova. Sociokulturně znevýhodněné rodiny podléhají izolaci a diskriminaci, kvůli rase, národnosti, kultuře, vztahům a sociálnímu postavení. To vede k tomu, že se tyto rodiny setkávají a komunikují pouze mezi sebou, což vede k prohloubení bariéry mezi minoritou a většinovou společností. (Slowik 2007)

Seznámili jsme se s termínem sociokulturně znevýhodněná rodina. Nyní se pokusím tuto problematiku shrnout. Sociokulturní znevýhodnění v sobě zahrnuje více aspektů působení na procesy rodinného soužití. Odborníci se shodují, že jde především o ekonomickou nedostatečnost zabezpečení, které spočívá v nízkém vzdělání a malých možnostech uplatnit své dovednosti na trhu práce. Z toho plyne velká nezaměstnanost a malé platy těchto lidí. Ovlivňuje to i výchovu dětí. Pokud rodina nemá příjmy, je to jeden z důvodů, proč své děti neposílají škol. Neustále řeší finance a nemají takový zájem o své děti. Někdy jsou důvody i širší. Mohou pramenit z předcházejících generací a současné rodiny je opakuje. Opakují styl výchovy a vzdělávání pokládají za nedůležitou součást života. Mají to za určitý model života a výchovy svých dětí. S etnickou situací souvisí nízká úroveň bydlení a kumulace obyvatel se sociálními problémy na jednom místě. To potom vede ke vzniku tzv. ghatt. Zde se vytvářejí jiné normy a pravidla soužití, které negativně ovlivňují členy rodin a především děti a mládež.

V další kapitole se seznámíme s romskou rodinou, protože v naší zemi se pojem sociokulturní znevýhodnění týká především romské populace.

1.2 Romská rodina

Romská rodina má patriarchální postavení. Rodiče si přejí více syny, než dcery. V romské rodině se říká, že „syn s břichem domů nepřijde“. Nejvyšší hodnota romské ženy je mít děti. Tato hodnota ženy je nejvyšší i v očích muže. Jakmile dosáhne žena pohlavní zralosti, je čas, aby rodila děti. To vede k tomu, že se může vyskytnout situace, kdy se dítě narodí třináctileté dívce, což je v rozporu s naší legislativou. Žena nemá žádnou hodnotu, pokud nemá, nebo nemůže mít děti a zostuzuje tím svou rodinu a příbuzenstvo. Proto je v romské komunitě nepřijatelná a velmi málo využívaná antikoncepce. To ovšem opět souvisí i s ekonomickou stránkou rodiny, protože antikoncepce není bezplatná.

V romských rodinách je časté, že spolu žijí tři i čtyři generace. Na výchově se podílejí ženy. Rodina je pro Romy nejvyšší hodnotou, možná vyšší, než pro lidi neromské národnosti. Nelze ale říci, že je stabilní. I zde přibývá rozvodů a mnohem častěji jsou děti odebírány do ústavní péče.

„Přesto je romská rodina v naprosté většině případů fungující jednotkou a širší rodina, zvláště potom osoba matky, zůstává pro Roma často jedinou jistotou ve světě, který se mu mnohdy musí jevit jako nepřátelský. Typická romská matka, která podle sociálních pracovníků výchovně selhává u dětí staršího školního věku a mezi jejich 15 – 18 rokem, bývá pro své děti, a další příbuzné, hluboko do jejich dospělosti jediným útočištěm v případě nouze. Z hlediska většinové společnosti ovšem můžeme být na pochybách, zda taková rodina plní své funkce společensky adekvátním způsobem, zvláště pokud jde o jejich vliv socializační, přičemž obsah tohoto pojmu by jinak definoval sociální pracovník a jinak Rom.“ (Chalupová, 1990)

Většina romských rodin se nachází v těžkých materiálních podmínkách. To vede k tomu, že mají Romové již od dětství pocity nejistoty a společenského odmítání. Myslí

si, že člověk nemá vliv na svůj osud a často to vede k jejich asociálnímu chování. Nelze očekávat, že se jejich materiální podmínky v nejbližší době zlepší, neboť jejich vzdělání a kvalifikace je nízká a není pochyb o tom, že Romové jsou při přijímání do zaměstnání často diskriminováni, což je také jeden z následků rasových předsudků. Můj názor potvrzuje sociologický výzkum, který byl prováděn v Evropských zemích, kde se ukazuje, že jsou takto diskriminovány všechny tzv. „národnostní menšiny“ a to i v zemích, kde jazyková a vzdělanostní úroveň určitých menšin je v průměru vyšší než u většiny populace.

Romské rodiny se ocitají na okraji společnosti, mají horší přístup ke vzdělání a práci. Vyskytuje se zde větší kriminalita a nemocnost. To vše pouze utvrzuje předsudky vůči romské rodině a komunitě a vede to k vážnému problému, a to je sílící tendence dělat z Romů obětní beránky společnosti. Všechny tyto důsledky vedou k tomu, že romská rodina spadá často pod termín sociokulturně znevýhodněná rodina. Z toho nám plyne, že dítě v takové rodině má jiné podmínky, zázemí, možnosti osobního rozvoje a vzdělání.

Dítě v romské rodině je rodiči milováno a není kritizováno. Výchova dítěte je často neřízená, má spíše spontánní vývoj. Dítě je vychováváno se svými sourozenci v rodině. Díky tomu, že dítě vyrůstá ve velké rodině, je pro něj snazší navazovat sociální kontakty. Děti se učí od dospělých hlavně napodobováním. Dříve se v romských rodinách na dětech lpělo mnohem více než dnes, což je jeden z důvodů proč se těchto dětí v ústavní péči nachází čím dál více. Romské dítě je zasvěceno do problémů dospělých, čímž se způsobí předčasné dospívání dítěte. Již od mala je vedeno k samostatnosti a rodiče s ním jednájí jako s rovnocenným partnerem. Dítě se účastní rozhodování spolu s dospělými. To vede k problémům ve škole, jelikož náš školský systém vyžaduje spíše opak a dítě je z toho zmateno.

Každé dítě má právo na rodinu a toto právo by mu nemělo být upíráno. Potřebuje mít pocit jistoty, bezpečí a lásky. Nejinak je tomu i u romských rodin, ale ty to dávají to najevo svými specifickými zvyklostmi, které nám mohou býti cizí a pro nás nepřijatelné.

Romské děti mají ke vzdělávání nechuť. Povinnou školní docházku berou jako zlo. Důvodem je negativní přístup rodičů, kteří mají na vzdělávání také špatné vzpomínky. V souvislosti se svými dětmi většinou řeší stížnosti ze strany školy. Tyto děti jsou pak hůře přijímány do kolektivu ostatních dětí a jsou terčem posměchu. Jak je tomu u předškolního vzdělávání si objasníme v praktické části. (Šotolová, 2011)

1.3 Děti ze sociokulturně znevýhodněné rodiny

Děti ze sociokulturně znevýhodněné rodiny či prostředí mají ve svém životě zvýšená rizika z hlediska tělesného a duševního vývoje, ale také z hlediska jejich budoucího začleňování se do společnosti. Děti, které pocházejí z chudých rodin, často provázejí komplikace již od prenatálního období. Rodí se často předčasně, mají nízkou porodní váhu, nebo zdravotní komplikace. Mnohem častěji prožijí v dětství traumatizující událost, objevují se u nich deprese nebo sebevražedné sklony. Důležitým faktorem se stává, že mají horší školní výsledky i výsledky v testech rozumových schopností. Rozdíly jsou patrné i v rozvoji řeči, čehož si může všimnout již pedagog předškolního vzdělávání, pokud dítě předškolní instituci navštěvuje. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

„Za sociálně znevýhodněné jsou pokládány žáci (studenti), kteří nemají stejné příležitosti ke vzdělávání, jako většinová populace žáků (studentů), a to hlavně v důsledku nepříznivých sociokulturních podmínek svých rodin nebo jiných prostředí, v nichž žijí“. (Průcha, 2009 str. 359)

Děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí mají problémy psychické a problémy s chováním ve společnosti. Děti z těchto rodin mají problémy, mezi které patří frustrace základních potřeb, silný vliv sociálně patologických jevů, deviace v hodnotovém systému a etice. Dále sem řadíme absenci životních jistot, cílů a sociálního zakotvení. Mají ztížené podmínky seberealizace i sociální integrace. (Slowik, 2007)

V takovéto rodině se stává, že jsou rodiče pod stresem a to způsobí, že dítě má mnohem méně péče. Pokud stres rodičů doprovází navíc finanční nouze, nastává situace, kdy se dítě může ocitnout ve špatném fyzickém prostředí a nejsou naplněny jeho fyzické potřeby, jimiž jsou jídlo, teplo a světlo. Často se stává, že děti nejsou oceněny rodiči za vývojové úspěchy a schopnosti. Postrádají komunikaci s rodiči, jsou více omezovány a přísněji trestány. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Mnohem častěji mají poruchy chování, pokud je rodina z nepodnětného nebo patologického prostředí. U dětí předškolního věku můžeme hovořit o poruchách, jako je lhaní, zlozvyky, krádeže a agresivita. (Slowik, 2007)

Volný čas tráví děti hlavně sledováním televize nebo se zabaví na počítači místo toho, aby ho využily aktivně. Není také výjimkou, že některé děti se stávají terčem posměchu a jsou hůře přijímány do společnosti právě kvůli nízkému sociálnímu postavení a menšinovému původu. Z toho nám vyplývá, že děti ze sociokulturně znevýhodněných rodin jsou ovlivňovány ve svém vývoji v mnoha směrech.

2 Práva dítěte

Úmluva o právech dítěte je ratifikovaná smlouva o lidských právech. Byla přijata dne 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN a dne 2. září 1990 nabyla účinnosti. Úmluva je klíčovým dokumentem v systému mezinárodně právní ochrany dítěte. Úmluva obsahuje čtyři základní principy. Podle Davida (1999) mezi tyto principy patří:

- Zákaz diskriminace - všechny děti mají stejná práva a žádnému z nich nebudou odepřena, jsou si rovny bez ohledu na barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, národnostní, sociální nebo etnický původ, majetek, tělesnou nebo duševní nezpůsobilost, rod a jiné postavení dítěte, rodičů nebo jeho zákonných zástupců. Všechny děti by měly mít rovné příležitosti. Týká se to dívek, chlapců, uprchlických dětí, dětí cizinců, národnostních a etnických menšin.

- Respektovat nejlepší zájem dítěte - státy musí zajistit, že při jakékoliv činnosti bude přihlíženo na nejlepší zájmy dítěte. Týká se to státních orgánů, soudů, parlamentu, správních úřadů, samosprávných orgánů, veřejných i soukromých sociálních ústavů, škol apod.

- Právo na život, přežití a rozvoj dítěte – toto právo by mělo být zajištěno v co největší míře. Rozvoj v tomto kontextu znamená rozvoj fyzický, duševní, sociální, citový, kulturní a rozvoj poznání. Do rozvoje dítěte patří také, aby bylo dítě rozvíjeno na patřičnou životní úroveň, mělo co možná nejlepší dosažitelný zdravotní stav, mělo právo na vzdělání, odpočinek, volný čas a hru.

- Akceptovat názor dítěte - děti by měly svobodně vyjadřovat své názory a my bychom je měli vyslechnout a brát vážně. Měla by jim být věnována patřičná pozornost, která odpovídá jejich věku a úrovni.

Úmluva o právech dítěte se skládá z Preambule a tří částí, které obsahují 54 článků, a může být strukturována do několika okruhů. Do prvního okruhu jsou zařazeny obecné principy, o kterých jsem psala výše. Jedná se o zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život a názor dítěte. Do druhého okruhu patří hmotná ustanovení.

Hmotná neboli materiální se nazývají proto, že tvoří vlastní obsah úmluvy. David (1999) uvádí, že sem patří:

- Občanská práva a svobody, kde je uvedeno, že každé dítě od narození má právo na jméno a státní příslušnost a stát musí chránit totožnost dítěte. Dítě má právo na svobodu a stát ji má respektovat v souladu s přiměřeným rodičovským vedením. Dítě má právo na svobodné sdružení, což znamená, že má právo na to setkávat se s ostatními dětmi, spojovat nebo vytvářet sdružení. Žádné dítě nesmí být podrobena mučení, týrání, krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Trest smrti nebo doživotní trest bez možnosti propuštění pro trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let je zakázán.

- Rodinné prostředí a vedení dítěte, kde je ustanoveno, že státy musí respektovat práva a odpovědnost rodičů a členů širší rodiny. Rodina má základní odpovědnost za růst jejich dětí a stát je v jejich úsilí podporuje. Děti by neměly být odloučeny od rodičů, pokud to není nutné, a je to v nejlepším zájmu dítěte. Děti mají právo mít kontakt s oběma rodiči, pokud je od nich nebo jednoho rodiče odloučeno. Rodiče i děti mají právo opustit zemi a vstoupit do jiné země, pokud chtějí udržet vztah mezi sebou, nebo se opět spojit. Rodiče zajišťují, aby dítě mělo přiměřený životní standard a stát povinnost zajistit, že to bude naplněno.

- Základní zdravotní a sociální péče říká, že každé dítě má právo na nejlepší lékařskou péči a stát bude klást důraz na zabezpečení základní a preventivní lékařské péče a také na to, aby byla snížena dětská úmrtnost. Postižené děti mají právo na zvláštní zacházení. Stát zajistí, že děti pracujících rodičů budou mít právo na to, že budou moci využívat státních služeb a zařízení péče o dítě.

- Výchova a vzdělání, volný čas a rekreace uvádí, že dítě má právo na vzdělání a stát musí zajistit bezplatné a povinné základní vzdělávání. Výchova a vzdělání má podporovat úctu k rodičům, kulturní totožnost, jazyk a hodnoty. Měly by dítě připravovat na odpovědný život ve společnosti, toleranci a přátelství mezi všemi lidmi. Dítě má právo na volný čas, hrát si a účastnit se kulturních a uměleckých činností.

- Zvláštní ochranná opatření jsou rozdělena do čtyř skupin. Za první se jedná o situace ozbrojených konfliktů, kde musí být zajištěno, že děti mladší 15 let nebudou povolány do bojových akcí a do ozbrojených sil. Za druhé jsou to situace, kdy se děti dostávají do rozporu se zákonem. Dítě má právo na důstojné zacházení, právní a jinou pomoc. Dítě zbavené svobody by mělo být umístěno odděleně od dospělých. Dítě umístěné do nápravného zařízení má právo na právní pomoc a kontakt se svou rodinou. Za třetí jde o situace vykořisťování. Děti mají být chráněny před prací, která ohrožuje jejich vzdělání, zdraví a rozvoj. Mají právo být chráněny před používáním narkotik a před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním. Ve čtvrtém bodě se mluví o situaci, kdy dítě přísluší k menšině nebo domorodému obyvatelstvu. Tyto děti mají právo těšit se vlastní kultuře, používat svůj jazyk a své náboženství. (David, 1999)

3 Potřeby dítěte

Za nejznámější pokládám pyramidu potřeb od A. H. Maslowa, na které se shoduje většina psychologů a pedagogů.

Potřeby jsou zde řazeny od nejnižších, které zajišťují dětem přežití až po ty nejvyšší, které představují vrchol individuálního života. K nejzákladnější potřebě patří fyzická potřeba, do které řadíme jídlo, vodu a vzduch. U potřeby bezpečí mluvíme o potřebě ochrany před nebezpečím. Dítě chce cítit, že ho má někdo rád a že někam patří a to je potřeba někam patřit a být milován. Potřebou sebeúcty je myšleno poznání vlastních hodnot a respekt vůči sobě samému. Následují potřeby kognitivní, kde se dítě učí a poznává, poté jsou to potřeby estetických a kulturních prožitků. Na úplném vrcholu pyramidy stojí potřeba sebeaktualizace, kde chceme být produktivní, tvořiví a mít cíle, kterých budeme dosahovat. (Helus, 2007)

Je naprosto zřejmé, že malé dítě potřebuje spoustu věcí, ale nejvíce jistotu ve vztahu ke svým „vlastním lidem“. Za „své lidi“ jsou považováni biologičtí rodiče, ale i osoby, jimž bylo dítě svěřeno do péče. Dítě potřebuje hlavně lidskou mateřskou lásku, ale také otcovskou, která je důležitá pro jeho uspokojení psychických potřeb. Citový vztah dítěte se zakládá hlavně na tom, že mu jeho rodina dá pocit bezpečí a jistoty, nikoliv na tom, že mu způsobuje příjemnosti jako např. krmení. Tento pocit hraje roli v utváření si vztahu k širšímu okolí a životní důvěře v ostatní lidi. Dítě také potřebuje dostatek podnětů ke svému vývoji, aby se nenudilo. Těchto podnětů musí být opravdu přiměřeně, aby nedošlo k přetěžování dítěte. Ovšem to neplatí v případě sociokulturně znevýhodněných rodin, kde těchto podnětů je velmi málo. Tyto podněty, které se k němu prostřednictvím smyslů dostanou, by se měly stát zkušeností a poznáním. Je také důležité, aby se naplnila potřeba identity tj. potřeba uplatnění se ve společnosti a společenských hodnotách. Za životně důležitou potřebu je považována potřeba otevřené budoucnosti, kdy se dítě dozvídá, že něco teprve nastane a že má naději na lepší budoucnost, lepší život, pokud tomu tak doposud není. (Matějček, 2008)

4 Vzdělávání sociokulturně znevýhodněných dětí

Problémem vzdělávání dětí sociokulturně znevýhodněných se zabývala pedagogika již od počátku 20. století. Nejvíce nepříznivou situaci měly v té době děti z chudých rodin, které musely pracovat a byla jim tak narušována školní docházka. Dítě ve vzdělávání nejvíce ovlivňuje prostředí, ze kterého pochází. Např. brněnský sociolog I. A. Bláha (1879 - 1960) spatřoval příčiny znevýhodnění u dětí, které zaostávaly svým vzděláním za dětmi vyrůstajícími v příznivějším rodinném prostředí. Později se však tyto výzkumy nemohly dovést do konce v důsledku politického tlaku. Přesto však učitelé měli přistupovat individuálně k dětem z dělnických rodin, což ukazuje na fakt, že problém sociálních nerovností ve vzdělávání existoval. Programy, které měly pomoci dětem ze znevýhodněného prostředí, však chyběly. Na konci 60. let minulého století byly publikovány výzkumy sociálních podmínek života a vzdělávání dětí tehdejší ZDŠ. Výsledky ukázaly horší celkový prospěch dětí, které byly z rodin dělníků, řemeslníků atd. Tímto problémem se jinak česká pedagogická věda již moc nezabývala. V souvislosti se vzděláváním sociokulturně znevýhodněných dětí se v ČR více zabývají sociologové. Ukazuje se, že na průběh vzdělávání dítěte má silný vliv vzdělání rodičů a typ rodiny, ze které pocházejí. Pokud je rodič vzdělaný, má jeho dítě větší šanci na vyšší vzdělání. (Průcha, 2009)

V možnostech pedagogiky není možné odstranit existující sociální nerovnosti ve vzdělávání, ale je možné a potřebné je identifikovat, objasňovat a navrhnout opatření k jejich oslabení. Je potřeba, aby zde existovaly podpůrné programy a projekty pro rozvoj sociokulturně znevýhodněných dětí. (Průcha, 2009)

Pro sociokulturně znevýhodněné děti jsou k dispozici mateřské školy, přípravné třídy a programy, projekty a doučování, které zřizují většinou neziskové organizace. V ČR se většinou setkáváme se sociokulturně znevýhodněnými žáky z romské populace. Tito žáci mají často speciální poruchy učení a je potřeba, aby pro ně byl vytvořen individuální vzdělávací plán a měli u sebe asistenta pedagoga. Učitelé mateřských i základních škol mají často s těmito dětmi problémy a nevědí si s nimi rady. K tomu je velmi přínosný asistent pedagoga, nejlépe romského z etnika. Je dětem blíže, rozumí

jejich kultuře a jazyku, ví, jaké mají zvyklosti. Tyto informace často pedagogům chybí. Děti se často v asistentovi jako "učiteli" vzhlížejí. Podporuje to i ostatní děti, které si uvědomí, že Romové nejsou pouze lidé, kteří nepracují a kradou, ale že jsou stejně hodnotní jako ostatní. Stává se, že děti sociokulturně znevýhodněné jsou umístěny do praktických škol. To je velká chyba. Děti, které nejsou mentálně retardované, v těchto školách nemají co dělat. Dalším problémem je, že segregujeme Romy do speciálních škol a vznikají nám „Romské školy“. To ještě zvětšuje propast mezi sociokulturně znevýhodněnými dětmi a dětmi z příznivých rodinných podmínek. (Šotolová, 2011)

4.1 Předškolní vzdělávání

Pro sociokulturně znevýhodněné děti je samozřejmě předškolní vzdělávání jako pro každé jiné dítě. Všechny podmínky pro přijetí dítěte do mateřské školy jsou stejné jako pro každé jiné.

Podle zákona č. 561/2004 Sb. jsou do MŠ přednostně přijímány děti v posledním roce před začátkem povinné školní docházky. (Průcha, 2009)

Navzdory tomu, že tyto děti mají stejné podmínky pro předškolní vzdělávání, se setkáváme s tím, že MŠ nenavštěvují a to nejčastěji z ekonomických důvodů. Pokud MŠ navštěvují, jejich docházka není příliš pravidelná. V poslední době se mluví o tom, že by se mělo uzákonit přednostní přijímání sociokulturně znevýhodněných dětí do MŠ před ostatními. Mělo by to sloužit k posílení sociálního postavení ve společnosti. Otázkou zůstává, zda to bude přínosem, nebo to vyvolá nepříznivé reakce ostatních rodin z majoritní společnosti. Dalším otazníkem je, zda učitelky mateřských škol jsou dostatečně seznámeny s kulturou těchto dětí a zda vědí, jak s nimi pracovat.

4.2 Přípravné třídy

Podle zákona č. 561/2004 Sb. jsou zřizovány přípravné třídy, v nichž má obsah předškolního vzdělávání a výchovy charakter předškolní výchovy, ale je uzpůsoben tak, aby dětem usnadnil přechod do povinného základního vzdělávání. (Průcha, 2009)

Opět musím uvést, že většina sociokulturně znevýhodněných dětí je romské komunity, proto se ve většině případů mluví o romských dětech.

Přípravné třídy se zřizují při mateřských školách nebo základních školách, v malém množství také za dopomoci obecně prospěšných společností. Tyto třídy se zaměřují na osvojení českého jazyka a matematiky, ale také na rozvoj jazyka a kultury Romů. Děti zde získávají sociální dovednosti a potřebné poznatky pro školní prostředí. U dětí se také rozvíjí praktické dovednosti a návyky pro běžný život. Dbá se na to, aby děti smysluplně trávil volný čas mezi vrstevníky. Je také prospěšné začleňovat tyto děti do zájmových kroužků při škole. (Dvořáková, časopis Rodina a Škola)

„Podle metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR ke zřizování přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele - asistenta učitele mohly být tyto třídy počínaje školním rokem 2000/2001 zřizovány za těchto podmínek“: (Šotolová, 2010, s. 80)

- Jsou-li děti z rodin s ekonomicky nízkým postavením, nízkým sociálním postavením, ohrožené sociálně patologickými jevy, děti azylantů.

- Přípravnou třídu může zřizovat ředitel základní školy, mateřské školy nebo výjimečně speciální školy a musí to být v souladu zřizovatele a orgánu kraje v přenesené působnosti od 1. ledna 2001.

- Tato třída je zřizována při počtu minimálně 10 žáků a maximálně 15 žáků. V případě že počet žáků klesne pod 7, třída ruší.

- Do přípravné třídy jsou zařazovány děti, které mají odklad povinné školní docházky a děti u kterých je předpoklad, že se po jejich zařazení do této třídy vyrovná jejich vývoj. Výjimečně zde mohou být zařazeny děti ve věku 5 let.

- Metodickým materiálem se řídí příprava na plnění povinné školní docházky. Slouží k tomu výchovný a vzdělávací program pro děti ze znevýhodňujícího sociokulturního prostředí.

- V přípravné třídě pracuje s dětmi pedagog, který pracuje ve škole při které je třída zřízena.

- Ředitel školy určí pedagoga, který pro každé dítě vypracuje individuální vzdělávací program. Při vypracovávání takového programu postupuje obdobně jako při zpracovávání individuálního vzdělávacího programu pro děti se zdravotním postižením.

Cílem přípravných tříd je posun k lepší a tolerantnější společnosti, k institucionální multikulturní výchově a k tomu, aby všechny děti měly rovnocenné možnosti ve vzdělávání nehledě na jejich sociální postavení či kulturní odlišnost.

4.3 Asistent pedagoga

S přípravnými třídami velmi souvisí pedagogický asistent. Dnes se může Rom zapojit do pomoci při překonávání, překážek, jakými jsou komunikační, adaptační a další v průběhu školní docházky romských dětí. Ředitel školy může ustanovit funkci asistenta učitele (dále jen asistent resp. romský asistent). O souhlas musí ředitel požádat orgán kraje v přenesené působnosti. Musí podat žádost, ve které bude uvedeno: Název školy a její adresa, počet tříd a žáků, počet žáků, kteří jsou ze znevýhodňujícího sociokulturního prostředí. Uvádí tam také jméno a příjmení, datum narození, rodné číslo, dosažené vzdělání a zařazení asistenta do platové třídy podle stávajících platových předpisů.

Tento asistent musí splňovat určité podmínky. Musí být plnoletý, mít dokončené základní vzdělání, mít čistý trestní rejstřík a absolvovat 4 náslechové hodiny a úspěšně dokončit akreditovaný kurz pedagogického minima v délce 8 dní, což je 80 výukových hodin. Asistent pomáhá dětem při aklimatizaci na školní prostředí, učitelům školy při komunikaci se žáky. Spolupracuje s rodiči žáků a romskou komunitou nebo jinou v

místě školy. Přímou výchovnou práci se žáky má v rozsahu 2 - 28 hodin týdně podle potřeby a provozu školy. Příprava a práce je v úzké souvislosti s přímou výchovnou činností.

Uplatnění asistentů je v současnosti velmi různé. Výsledky jejich práce lze hodnotit velice pozitivně. Z šetření, které probíhalo dotazníkovou metodou pro pedagogy, vyplývá, že si pedagogové uvědomují, že většina sociokulturně znevýhodněných dětí pochází z romských rodin. 76% pedagogů si myslí, že romský asistent může pomoci při vzdělávání a řešení problémů romských dětí a 45% učitelů považuje asistenta za partnera pro multikulturní výchovu. Je prokázáno, že asistent s romskou rodinou naváže více kontaktů než učitel. Přínosem asistenta je také zlepšení komunikace mezi školou a romskou rodinou. Pouze nepatrné procento učitelů se domnívá, že funkce asistenta je zbytečná. (Šotolová, 2010)

4.4 Organizace podporující sociokulturně znevýhodněné děti

Za velmi známou obecně prospěšnou společnost, která vznikla jako humanitní organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě, je považována nezisková společnost Člověk v tísni. Má v nabídce mnoho programů a projektů, které jsou určeny pro děti ze sociokulturně znevýhodněných rodin.

Volnočasový a vzdělávací program je zaměřen hlavně na využívání volného času dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Nabízí dětem doučování, kde si zlepšují své dosavadní poznatky, nebo se připravují do školy. Zároveň pracují s rodiči, snaží se je motivovat k tomu, aby dbali na připravenost svých dětí do školy, na školní docházku a aby více spolupracovali se školami. Školám poskytují informace o tom, jak tyto děti žijí a jaké jsou jejich vzdělávací potřeby.

Doučování, které nezisková organizace Člověk v tísni nabízí, je pro rodiny bezplatné a koná se u nich doma. Za cíl tohoto doučování je považováno zlepšení dosavadních školních výsledků a zamezení předčasného ukončení povinné školní

docházky. Tato služba je nabízena v 11 městech ČR a je velká snaha tuto službu rozšířit i do dalších měst.

Program podpora vzdělávání zajišťují koordinátoři, kteří jsou v kontaktu s rodiči, dobrovolníky a učiteli. Ti jsou pak v přímém kontaktu s rodinami. Cílem programu je překonat bariéry dětí ve vzdělávání - jako například špatné prostředí pro školní přípravu, nedostatek podnětů k osobnímu rozvoji dítěte, nízký stupeň vzdělání rodičů a jejich neschopnost pomoci dětem s přípravou do školy. Snaží se rodiče motivovat, aby své děti posílali do školy. Jako další cíl programu je překonat nesrovnalosti ve vzdělávacím systému a školách. Ty nemají dostatek informací o speciálních potřebách dětí a nedostatečnou předškolní přípravu. Vzdělávací programy kladou na děti velké nároky, které nemohou splnit, nerozvíjí jejich osobnost a talent.

Mezi další organizace, které se zabývají vzděláváním sociokulturně znevýhodněných dětí, patří nízkoprahová centra. Jedná se o zařízení, kde mohu děti a mládež smysluplně trávit volný čas. Pracovníci center připravují různé aktivity, a to pravidelně i nepravidelně, nebo připravují víkendové a prázdninové akce, jako např. příměstské tábory. Jsou zde zájmové a sportovní kroužky a aktivity podporující osobnostní rozvoj dítěte. Pro matky s předškolními dětmi je zde nabízen program odpolední přípravy pro předškoláky. Všechny aktivity jsou realizovány dobrovolníky a to zejména studenty vysokých škol, kteří do center pravidelně dochází a dětem se věnují a pracují s nimi. Tito dobrovolníci musí projít odborným výcvikem. Zázemí jim zajišťují pracovníci společnosti, kteří koordinují poskytované služby. Cílem těchto organizací je preventivně působit proti postupnému vylučování dětí ze společnosti na základě jejich neúspěchů, sociálního vyloučení, sociokulturního znevýhodnění a umožnit jim kontakt s vrstevníky mimo sociálně vyloučené oblasti. (www.clovekvtisni.cz)

4.5 Podpora MŠMT

MŠMT nabízí dva programy: Program sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol a program podpory integrace romské menšiny a podpory inkluzivních škol. Zmíněný první program byl vyhlášen v roce 2011 a to v období ledna až června. Základní vymezení programu: „V tomto programu jsou poskytovány dotace právnickým osobám a organizačním složkám státu vykonávajícím činnost střední školy, konzervatoře nebo vyšší odborné školy zapsané ve školském rejstříku podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „právnická osoba“) na zajištění finanční a materiální podpory vzdělávání romských žáků a studentů ve středních školách, vyšších odborných školách a konzervatořích (dále jen „žák“), jejichž rodinám působí náklady spojené se středním nebo vyšším odborným vzděláváním finanční obtíže.“ (www.msmt.cz)

Podpora je poskytnuta žákům, kteří splňují následující podmínky:

- Je sociálně znevýhodněný ve znění tohoto programu takto: „Žijící v rodině, ve které rodič pobírá sociální příplatek z dávek státní sociální podpory (zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů), žijící v rodině, ve které některá ze společně posuzovaných osob pobírá příspěvek na živobytí z dávek pomoci v hmotné nouzi (zákon č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v pěstounské péči nebo svěřené do náhradní rodinné péče, které mají nárok na opakující se dávku pěstounské péče (příspěvek na úhradu potřeb dítěte) podle zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, nebo které na ni nemají nárok jen proto, že jsou poživateli důchodu z důchodového pojištění, a jsou-li poživateli přídatku na dítě.“(www.msmt.cz)

- vzdělává se prezenčně

- není starší než 27 let

- neměl v uvedeném období neomluvenou neúčast ve školním vyučování

- není ve zkušební lhůtě nepodmíněného vyloučení ze školy
- v předešlém pololetí školního roku neměl sníženou známku z chování
- není proti němu trestní nebo přestupkové řízení

„O tuto dotaci nemohou žádat žáci z dětských domovů, diagnostických ústavů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů, neboť je jim poskytováno plné přímé zaopatření a přidělená dotace by byla duplicitní formou čerpání prostředků ze státního rozpočtu (§ 2 odst. 7 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).“ (www.msmt.cz)

Výše dotace může být za období leden až červen nejvýš 4000 Kč na jednoho žáka 1. ročníku, nejvýše 6000 Kč na jednoho žáka 2. ročníku, nejvýše 8000 Kč na jednoho žáka 3. ročníku a nejvýše 10 000 Kč na jednoho žáka 4. ročníku. Pokud je žádostí hodně může MŠMT dávku snížit. Více informací o pravidlech, podmínkách, podávání žádostí je uvedeno na webových stránkách MŠMT. (www.msmt.cz)

Druhý program, který MŠMT schválilo pro rok 2012, se věnuje podpoře integrace romské menšiny a podpoře inkluzivních škol. Tento program poskytuje dotace občanským sdružením a obecně prospěšným společnostem. Program je rozdělen tematicky na tři moduly.

Modul A je rozdělen na několik částí: předškolní přípravu a včasnou péči, školní úspěšnost žáků na základní a střední škole, metodickou podporu pedagogů a pracovníků školních poradenských zařízení, tvorbu didaktických materiálů a odborných studií pro potřebu vytvářet vzdělávací programy, metody a strategie, volnočasovou a zájmovou aktivitu pro romské děti a mládež, tak, aby navazovaly na jejich vzdělávací potřeby, posledním bodem je podpora informačních a osvětových aktivit zaměřených na předcházení diskriminačnímu jednání z důvodu etnicity, národnosti, sociálního nebo ekonomického statutu. V následujícím textu budou řečeny pouze bližší informace o předškolní přípravě a včasné péči.

Cílem tohoto tematického okruhu je zapojit děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí do hlavního vzdělávání a vytvořit pro ně podmínky, které by jim vzdělávání umožnily. Tento program chce podporovat včasnou péči o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Prioritou programu je to, aby tyto děti chodily do MŠ. Jedná se především o integraci romských dětí do MŠ. Program je rozdělen na tematické okruhy, ve kterých je popsáno, kterých cílů by mělo být dosaženo. Jedná se o tyto:

- Podporovat vyšší účast dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí v předškolním vzdělávání.
- Podporovat aktivity, které zvýší připravenost těchto dětí na vstup do základního vzdělávání.
- Snaha o podpoření aktivit, které povedou k zapojení rodiny do předškolního vzdělávání a lepší informovanosti rodičů v oblasti předškolní výchovy.
- Vytvořit ucelené vzdělávací a integrační projekty v oblasti předškolní výchovy, které přispějí k vyrovnání deficitů v přípravě na vstup do ZŠ.
- Motivovat rodiny, aby dbaly na předškolní vzdělávání svých dětí.

Od toho programu je očekáváno, že děti dosáhnou pokroku v předškolních znalostech a dovednostech, osvojí si sociální dovednosti a přechod těchto dětí do MŠ proběhne plynule a v klidu.

Modul B je zaměřen na podporu financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se znevýhodněním. Cílem tohoto programu je zřízení pozic asistenta pedagoga a udržení tak dětí, žáků a studentů se znevýhodněním v hlavním vzdělávacím proudu.

5 Státní sociální příspěvky

Sociokulturně znevýhodněným rodinám se kromě školství a různých neziskových organizací snaží pomáhat i stát. Podporuje rodiny s dětmi, které se ocitly v životně tíživé finanční situaci, děti které mají nařízenou ústavní či ochrannou péči, nebo rodiny s dětmi, které se v důsledku nenadálé situace ocitly v situaci, která jim neumožňuje vést život tak, aby byl společensky únosný. Za sociokulturně znevýhodněnou rodinu, je považována rodina, která pobírá dávky hmotné nouze a je evidována v sociálním systému. (www.mpsv.cz)

5.1 Pomoc v hmotné nouzi

System pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o formu pomoci osobám, které mají nedostatečné příjmy a pokouší se tak eliminovat sociální vyloučení. Zároveň se snaží motivovat osoby k tomu, aby si zajistily prostředky k uspokojení základních životních potřeb. System vychází z principu, že každá pracující osoba se musí mít lépe než osoba nepracující nebo se úmyslně práci vyhýbající. Zákon o hmotné nouzi vymezuje situace, které jsou spojeny s nedostatečným zajištěním základní obživy, bydlením a mimořádnými situacemi. Pomáhá řešit nárazové životní situace, ale zároveň se snaží předejít stavu hmotné nouze. Nedílnou součástí pomoci v hmotné nouzi je sociální poradenství. Dávkami v hmotné nouzi jsou: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc. (www.mpsv.cz)

5.2 Příspěvek na živobytí

Jedná se o základní dávku osobě či rodině, která pomáhá při nedostatečném příjmu. Nárok na příspěvek vznikne rodině, které po odečtení přiměřených nákladů na

bydlení nedosahuje příjem částky na živobytí. Pro stanovení živobytí rodiny se sčítají částky živobytí všech členů rodiny. Tato částka se odvíjí od částek životního a existenčního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou náklady spojené s bydlením. (www.mpsv.cz)

5.3 Doplatek na bydlení

Druhou dávkou pomoci v hmotné nouzi je doplatek na bydlení. Tento příspěvek řeší finanční situaci rodin, které ze svého příjmu nejsou schopny zaplatit poplatky spojené s bydlením. Dávka je poskytována těm, kteří mají nárok na příspěvky živobytí. Výše doplatku je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných výdajů spojených s bydlením (nájem, poplatky, popelnice), zbylo rodině na živobytí. Tato výplata dávek je ovšem časově omezena na 84 měsíců během posledních 10 let. (www.mpsv.cz)

5.4 Mimořádná okamžitá pomoc

Tato pomoc je především pro rodiny a osoby, které musí řešit bezodkladně určitou situaci.

Stát stanovil několik situací, kdy bude tato dávka vyplacena. Pokud je rodina postižena vážnou mimořádnou situací (povodně, požár, atd.), má nedostatek prostředků k opravě předmětu, který se dlouhodobě používá, nemá prostředky k uhrazení nákladů, které jsou v souvislosti se vzděláváním nebo zájmovými činnostmi nezaopatřených dětí a na zaopatření činností, které souvisejí se sociálně právní ochranou dětí. Dále pokud se jedná o situaci sociálního vyloučení, jako např. návrat z vězení, dětského domova a pěstounské péče po ukončení 18 let, nebo po léčbě chorobných závislostí.

Pro vyplácení všech dávek v hmotné nouzi je potřeba, aby si rodina zažádala na příslušném úřadě v místě trvalého bydliště. Rodina si musí vyplnit a podat formuláře,

které jsou dostupné na úřadech a také na internetových stránkách ministerstva práce a sociálních věcí. Žádost je poté v řízení, kde se posuzuje, zda se rodina opravdu v hmotné nouzi nachází.

Každá rodina, která splňuje určité podmínky, má také nárok na přídavek na dítě.
(www.mpsv.cz)

5.5 Přídavek na dítě

Na tento přídavek má nárok rodina, jejíž příjmy nepřesahují 2,4 násobek životního minima, a pokud má v péči svěřené a nezaopatřené dítě. Nárok na tuto dávku se posuzuje vždy za předchozí kalendářní rok. Výše dávek stanovil stát podle věku dítěte. Rozlišuje 3 věkové hranice. Období do 6 let, od 6 do 15 let a od 15 do 26 let.

U sociokulturně znevýhodněných rodin lze také upozornit na to, že mají nárok na porodné, ale pouze u prvního dítěte.

II. Praktická část

6 Cíle

Ve své práci jsem si vytyčila několik cílů. Všechny se na sebe navzájem navazují a doplňují se. Budu zjišťovat, jaká je docházka dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ v daném městě Libereckého kraje a kolik těchto rodin v daném městě je. Pomocí dotazníků budu zjišťovat postoje rodičů ze sociokulturně znevýhodněných rodin vůči MŠ a také jak se k těmto dětem staví učitelka MŠ. Na konec nahlédneme do sociokulturně znevýhodněných rodin. V jednom případě se bude jednat o výpověď chlapce o svém dětství a v druhém případě to bude náhled do rodiny a výpověď o životě dítěte a rodiny z pohledu matky, bude zde také zahrnuta krátká výpověď jejího syna.

Zvolené cíle se zaměřují na:

1. Zjistit počet sociokulturně znevýhodněných rodin ve vybraném kraji
2. Zjistit jaká je docházka dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ
3. Určit, jaký mají postoj rodiče ze sociokulturně znevýhodněných rodin vůči MŠ
4. Poukázat na to, jak se k těmto dětem staví učitelky MŠ
5. Nahlédnout do života dospělého syna ze sociokulturně znevýhodněné rodiny
6. Nahlédnout do života předškolního dítěte ze sociokulturně znevýhodněné rodiny z pohledu matky

7 Výzkumné otázky

Položila jsem si několik otázek, které mě v souvislosti s tímto tématem a cíli zajímaly.

1. *Je vzrůstající tendence sociokulturně znevýhodněných rodiny zachycena?*

Zajímalo mě, zda existuje nějaká zpráva či statistika o tom, zda sociokulturně znevýhodněných rodin přibývá, klesá, nebo zda je situace nějak ustálená.

2. *Přibývá nárůstu dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ oproti minulým létům?*

U této otázky mě zajímá, zda si toho všimají pedagogové mateřských škol.

3. *Jaký vidí učitelé přínos v docházce sociokulturně znevýhodněných dětí do MŠ?*

V čem si myslí učitelky MŠ, že je pro tyto děti MŠ přínosem?

4. *Jaký přínos v docházce dětí do MŠ vidí rodiče ze sociokulturně znevýhodněných rodin?*

Vidí rodiče přínos ve vzdělávání svých dětí?

5. *Do jaké míry měla MŠ přínos pro chlapce z případové studie I.?*

6. *Co je nejdůležitější pro matku z případové studie II. Ve výchově jejího syna?*

8 Metody použité v praktické části

Analýza materiálů ve vztahu k danému městu

Analýza znamená systematický rozbor něčeho, co se nám zprvu zdá velmi nesrozumitelné nebo nepřehledné. Pečlivě se zkoumají podrobnosti a detaily, které nám umožní najít řešení toho, co potřebujeme. (slovník-cizích-slov.abz.cz)

Tuto metodu jsem použila v případě analýzy materiálů z odboru sociálních věcí, týkající se zmapování počtu sociokulturně znevýhodněných rodin ve vybraném městě.

Dotazníky

Jedná se o výzkumnou a diagnostickou metodu, která nám slouží ke shromáždění informací, které nám poskytnout dotazované osoby. Jedná se o sestavené otázky, které se předkládají v písemné formě. Výsledky závisí na kvalitě formulace otázek a na tom, jakým způsobem jsou zadávány. (Průcha, Walterová, Mareš 2003)

Dotazníky jsem použila ke zjištění docházky dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin, ke zjištění postojů rodičů vůči MŠ a postojů učitelek MŠ vůči těmto dětem. Dotazníky jsme měla pro učitelky a pro rodiče. Oba dva typy dotazníků měly připravené otázky s otevřenými odpověďmi.

Rozhovor

Slouží k dotazování, které spočívá v ústní komunikaci mezi tazatelem a respondentem. Může být zaznamenán písemně nebo se nahrává na audiotechniku. Poté se vyhodnotí z hlediska obsahu nebo chování respondenta. (Průcha, Walterová, Mareš 2003)

Tuto metodu jsem využila při komunikaci s pracovníci sociálního odboru. Rozhovor byl volný a důležité informace byly zapisovány a následně vyhodnocovány.

Rozhovor jsem použila také jako součást případových studií. V tomto případě byl rozhovor řízený a zapisovaný.

Případové studie

Jedná se o metodu, která se využívá v empirickém pedagogickém výzkumu. Pomocí této metody je zkoumán podrobně jeden případ. Pomocí případové studie je případ podrobně popsán, zkoumán a vysvětlován. Pomocí této metody máme možnost do případu proniknout hlouběji a více poznat jeho podstatu. U tohoto výzkumu se nedají zobecnit výsledky.(Průcha, Walterová, Mareš 2003)

Případovou studii jsem použila u dvou rodin. V prvním případě se jednalo o výpověď chlapce a v druhém případě o výpověď matky. V obou studiích jsem více do hloubky zjišťovala, jaké měly nebo mají respondenti životní podmínky. U chlapce to byla retrospektivní výpověď doprovázena řízeným rozhovorem. U matky a jejího syna to byla výpověď týkající se současnosti také doprovázena řízeným rozhovorem.

9 Vlastní realizace průzkumu

9.1 Rozhovor s pracovníky sociálního odboru

Chtěla jsem zjistit kolik sociokulturně znevýhodněných rodin je ve vybraném městě a co vlastně tento termín znamená. Prostřednictvím analýzy údajů, které se týkaly sociokulturně znevýhodněných rodin, jsem si sjednala osobní schůzku s pracovnící odboru sociálních věcí v daném městě. Byla to naše první schůzka, kde jsem se chtěla dozvědět, co přesně si mohu představit pod termínem sociokulturně znevýhodněná rodina. Pracovnice mě zaskočila tím, že mé téma bakalářské práce je velice obsáhlé a že do něj lze zařadit soustu aspektů. Avšak nedokázala mi říci, co přesně se pod termínem skrývá. Řekla mi, že lze zařadit rodiny, které pobírají dávky hmotné nouze a jsou tak řazeny mezi sociálně znevýhodněné, že jsou to matky samoživitelky, ale také náhradní rodiny a rodiny nebo děti se syndromem CAN. Chtěla jsem dále získat informace o tom, zda mají evidováno, kolik těchto rodin je a zda vědí, kolik z nich navštěvuje MŠ. Počet rodin byl zjistitelný podle dávek hmotné nouze, docházku do MŠ si neevidují. Dále jsem se dozvěděla, že termín sociokulturní znevýhodnění je velmi ošemetný. Podle dat, která mají k dispozici, se z celého daného města Libereckého kraje k národnostní menšině hlásí pouze dvě rodiny. Argumentem ostatních rodin, které sice patří k národnostní menšině, ale nehlásí de k ní je to, že se narodili v ČR. Na druhé schůzce jsem poprosila o to, zda by mi mohli poskytnout data, kde jsou uvedeny počty sociálně znevýhodněných rodin. Bohužel už to nešlo. Veškerou agendu převzal od nového roku úřad práce a ten už mi informace nechtěl sdělit. Pouze jedna pracovnice mi na email poslala dva údaje, které jsem v práci využila.

Podle informací, které mi poskytli z úřadu práce pro dané město, jsem zjistila, že za rok 2011 byl počet těchto rodin 80. Konkrétně v prosinci byl počet 48. Vše záleží na pracovním uplatnění, pokud o práci rodina přijde, počet se zvýší.

9.2 Docházka dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ

Ve vztahu k tomuto cíli jsem zjišťovala, kolik procent sociokulturně znevýhodněných rodin posílá své děti do mateřské školy. Z mého šetření v mateřských školách jsem zjistila, že v celém městě je, kde jsou pouze dvě MŠ je 44 sociokulturně znevýhodněných rodin, které posílají své děti do MŠ. Když si vezmeme, že počet těchto rodin v celém městě je 80, pak z toho vyplývá, že 55% těchto dětí navštěvuje MŠ. Celkový počet těchto rodin jsem zjistila od pracovnice úřadu práce a počet těchto dětí jsem zjistila od ředitelky MŠ.

Tabulka 1: počet sociokulturně znevýhodněných rodin

	Sociokulturně znevýhodněné rodiny celkem	Sociokulturně znevýhodněné rodiny s MŠ	Docházka do MŠ
Počet sociokulturně znevýhodněných rodin	80	44	55%

9.3 Dotazníky pro učitele a rodiče

Do mateřských škol ve vybraném městě Libereckého kraje jsem jela osobně, abych se zeptala, zda bych v jejich MŠ mohla realizovat průzkum, který budu potřebovat pro svou práci. V první MŠ jsem se setkala s ředitelkou, která byla velmi milá a nadšená tématem. Souhlasila s tím, že dotazníky mohou přinést. Je to MŠ, která má 120 dětí celkem, ale má jedno odloučené pracoviště na druhém konci města. Čili na jedné pobožce dané MŠ měli 70 dětí a na druhé 50. Celkem měli 10 učitelky, na jednom místě 6 a na druhém místě čtyři. Dotazníky jsem donesla následující den a seznámila s nimi všechny učitelky. Poprosila jsem je, aby dotazníky pro rodiče dávali rodičům do ruky a zda by byly ochotné vyplnit dotazníky určené jim. Ochotně řekly, že se pokusí udělat, co budou moci. V druhé MŠ jsem se setkala s ředitelkou také osobně a poprosila

ji o spolupráci s dotazníky. Ředitelka už měla jiný přístup. Řekla mi, že pochybuje, že se mi něco z toho vrátí, ale že to klidně mohu rozdat. Druhý den jsem tam šla rozdat dotazníky, myslela jsem si, že je rozdělím každé třídě a učitelkám, jako tomu bylo u předešlé MŠ, ale ředitelka mi řekla, že to udělá sama. Nemohla jsem tak poprosit učitelky, aby dotazníky dávaly rodičům do rukou. Tato MŠ má 60 dětí a 6 učitelek a nachází se v části města, kde bydlí z 80% romská populace a ukrajinská menšina. Nakonec jsem ještě dotazníky odnesla do odloučeného pracoviště první MŠ, kde už o nich věděli od ředitelky a měli i instrukce. V obou MŠ jsem řekla, že si pro dotazníky, které se vyberou, přijedu za tři týdny.

Z dotazníků jsem chtěla zjistit, jaké jsou postoje rodičů vůči MŠ a jak se k těmto dětem staví učitelky z MŠ. Jelikož se odpovědi většinou shodovali, rozhodla jsem se, že vyhodnotím dotazníky dohromady a to tak, že budou vyhodnoceny dotazníky od učitelek z obou mateřských škol a dotazníky od všech rodičů. Pokud se v něčem budou odpovědi výrazně lišit, upozorním na to.

9.3.1 Vyhodnocení dotazníků

Vyhodnocení dotazníků z MŠ A a B

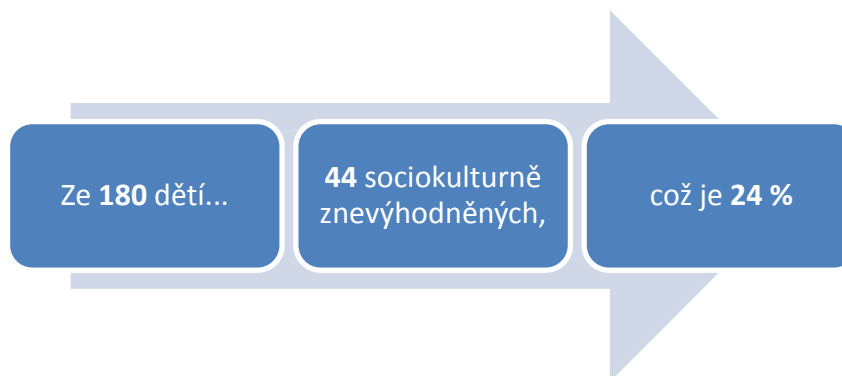
Rozdala jsem 180 dotazníků pro rodiče a 16 dotazníků pro učitelky. Vrátilo se mi 52 dotazníků od rodičů a 9 dotazníků od učitelů. Zde byl rozdíl v návratnosti mezi MŠ A a MŠ B velký. MŠ A měla návratnost od rodičů 35% a od učitelek 60%, zatímco MŠ B měla návratnost od rodičů 17% a od učitelek 50%.

Tabulka 2: Návratnost dotazníků celkem

	Počet rozdaných dotazníků	Počet vrácených dotazníků	Návratnost dotazníků
Dotazníky pro rodiče	180	52	29%
Dotazníky pro učitele	16	9	56%

Ze 180 dětí je 44 dětí sociokulturně znevýhodněných. Toto číslo, jsem si zjistila dodatečně od ředitelk MŠ. Vyhodnocení je u obou MŠ dohromady. V tomto případě to v obou MŠ bylo 24 %.

Tabulka 3: počet sociokulturně znevýhodněných dětí v MŠ celkem

Vyhodnocení dotazníků pro pedagogy z MŠ A a MŠ B

1. Kolik máte ve třídě dětí?

Zajímalo mě, s kolika dětmi musí učitelka pracovat. Na tuto otázku jsem dostala odpověď, že průměrně připadá na třídu 25 dětí. Pokud si uvědomím, že v takovéto skupině jsou děti nejen sociokulturně znevýhodněné, přepadá mě pocit, že si nejsem zcela jistá, zda se učitelka těmto dětem může adekvátně věnovat. V druhé MŠ je průměrný počet dětí na třídu 18.

2. Kolik z těchto dětí si myslíte, že je sociálně či kulturně znevýhodněných?

Učitelky z MŠ A si myslí, že na třídu 25 dětí připadají 3 děti, které jsou sociokulturně znevýhodněné. Zde je vidět, že učitelky o těchto dětech ví a že počet dětí, které uvádí, není zanedbatelný. Učitelky z MŠ B si myslí, že na počet 18 dětí připadá 5 dětí sociokulturně znevýhodněných, což je více dětí na jednu skupinu, než u předchozí MŠ.

Tabulka 4: znevýhodněné děti v MŠ dle učitelek

	Počet dětí ve třídě	Počet dětí sociokulturně znevýhodněných	Celkem
MŠ A	25	3	→ 12%
MŠ B	18	5	→ 27%

3. Všimáte si nárůstu nebo poklesu sociokulturně znevýhodněných dětí?

ANO – NE

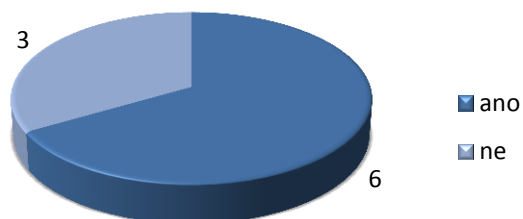
6 učitelek z 9 odpověděly, že si všimají nárůstu sociokulturně znevýhodněných rodin. Zbylé si toho nevšimají, nebo to podle nich nelze posoudit.

4. Přibývají sociokulturně znevýhodněné děti?

ANO - NE

Opět si 6 učitelek z 9 myslí, že tyto děti přibývají.

Graf 1: Nárůst sociokulturně znevýhodněných dětí v MŠ

5. Jsou to pouze romské děti?

ANO - NE

Všechny učitelky odpověděly, že to nejsou pouze romské děti, ale i děti z majoritní populace. To nám ukazuje na fakt, že v MŠ přibývá i děti jiné národnosti a také na to, rodin se sociálním oslabením přibývá. Zde je zajímavé, že všechny odpověděly stejně, ale přitom v předešlých otázkách si 3 učitelky nárůstu těchto dětí nevšímají, jak tedy mohou určit, zda jsou to pouze romské děti nebo ne?

6. Myslíte si, že je potřeba, aby sociokulturně znevýhodněné děti navštěvovaly MŠ?

ANO – NE

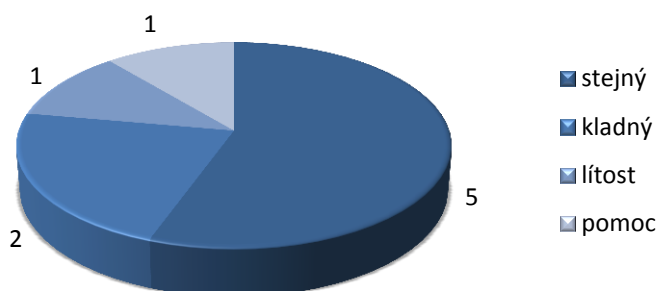
PROČ?

Všechny učitelky se shodují na tom, že je to určitě potřeba. Jako důvody uvádí, aby děti získaly správné návyky, byly připraveny na vstup do ZŠ, měly stejné podmínky jako ostatní děti z majoritní společnosti. Dále aby měly stejné základní dovednosti a znalosti, jako jejich vrstevníci a aby se začlenily do společnosti.

7. Jaký je Váš postoj k sociokulturně znevýhodněným dětem?

5 učitelek odpovědělo, že mají stejný přístup jako k ostatním dětem, z nichž 2 uvedly, že je to na základě potřeb dítěte a jeho individuální potřeby. 2 učitelky odpověděly, že mají přístup kladný. 1 Odpověď byla, že tyto děti lituje a jedna odpověď, že je těmto dětem potřeba pomáhat.

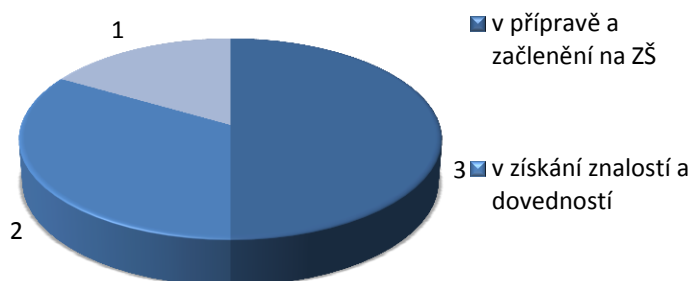
Graf 2: postoj k sociokulturně znevýhodněným dětem

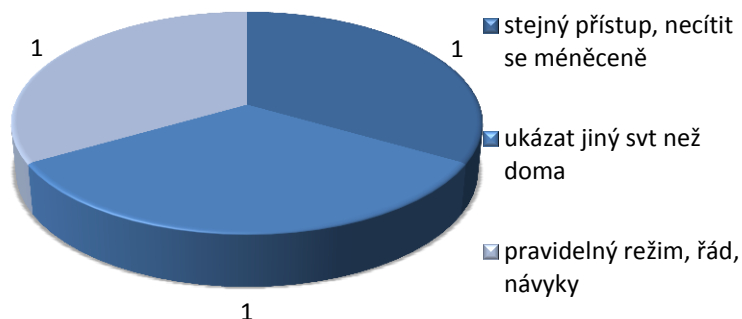
8. V čem si myslíte, že sociokulturně znevýhodněným dětem můžete pomoci?

Z MŠ A nejvíce zazněla odpověď, že učitelky mohou těmto dětem pomoci v začlenění do kolektivu a společnosti a v přípravě na ZŠ. Dále se objevilo, že jim pomohou získat znalosti a sociální dovednosti. Jednou se objevila odpověď, že jim pomohou respektovat ostatní a že je to základ pro život. Z MŠ zaznělo, že první učitelka by jim pomohla tak, že by k nim, měla stejný přístup jako k ostatním dětem a pomáhala by jim, aby se necítili méněcenně. Druhá učitelka by dětem chtěla v MŠ ukázat, že existuje i jiný svět než doma. A třetí učitelka by je chtěla naučit pravidelnému režimu, řádu, a aby měly správné návyky.

Graf 3: Pomoc ze strany učitelek A

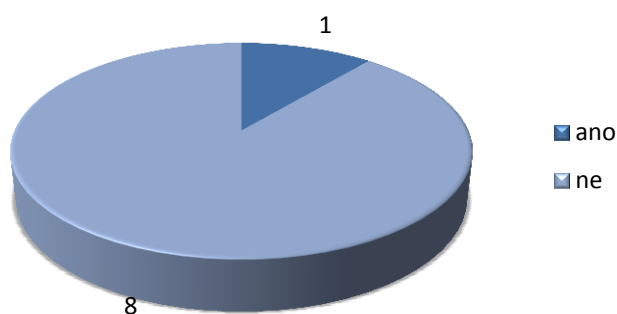
Graf 4 Pomoc ze strany učitelek B

9. Máte nějaký individuální vzdělávací plán pro děti sociokulturně znevýhodněné?
ANO – NE

Pro všechny učitelky z MŠ A byla odpověď ne. Pracují podle RVP a dětem se snaží věnovat individuálně, pokud je to potřeba. Z MŠ B dvě učitelky odpověděly stejně jako učitelky z MŠ A, pouze jedna uvedla, že má pro tyto děti individuální vzdělávací plán.

Graf 5: Individuální vzdělávací plán

10. Spolupracujete s rodiči dětí sociokulturně znevýhodněných?
ANO – NE
JAK?

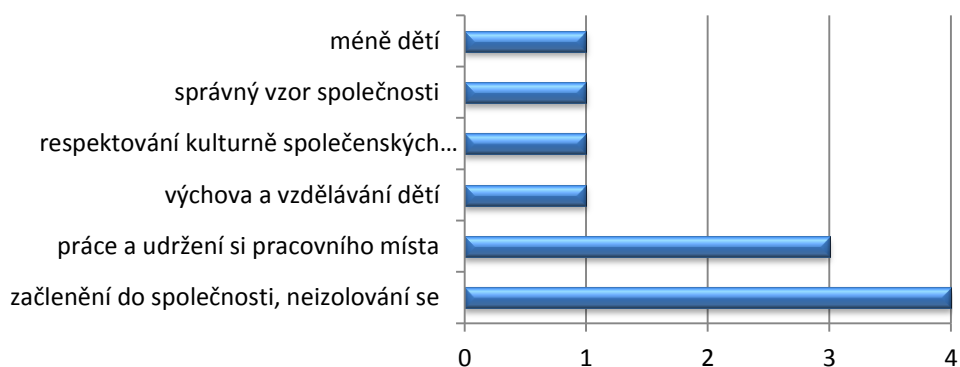
Všechny učitelky odpověděly ano. Pracují s nimi stejně jako s ostatními rodiči. Komunikují s nimi, když se s nimi setkají, informují je o akcích, které MŠ pořádá. Vše

podle potřeby, formou rozhovoru nebo konzultace. Snaží se zapojit rodiče do vzdělávání a získávat od nich informace, které by využily při práci s dětmi.

11. Co by romským rodinám nejvíce pomohlo?

Nejvíce si učitelky myslí, že pro tyto rodiny je nejdůležitější, aby se neizolovaly od majoritní společnosti, ale začlenily se do ní. Dále si myslí, že by jim pomohlo, kdyby si tyto rodiny našly práci a tu si udržely. Pouze jednou se objevila odpověď, že by jim nejvíce pomohlo, kdyby dbali na výchovu a vzdělání svých dětí a respektovali kulturní a společenské návyky. Také si myslí, že je potřeba, aby tyto rodiny měly správný vzor ze své společnosti a měli méně dětí.

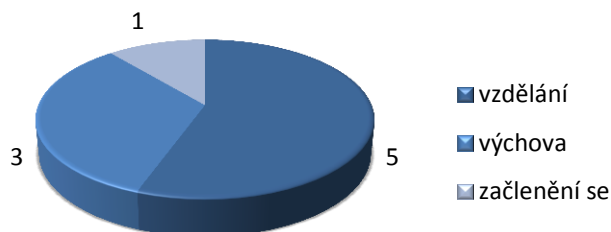
Graf 6: Názory na pomoc romským rodinám

12. Co je pro budoucnost těchto dětí nejdůležitější?

Nejvíce odpovědí bylo vzdělání. Potom výchova a nakonec začlenit se do společnosti.

Graf 7: Budoucnost sociokulturně znevýhodněných dětí

9.4 Dotazníky pro rodiče

Dotazníky pro rodiče jsem rozdala učitelkám nebo ředitelkám ve dvou MŠ nebo ředitelce, takže jsem se osobně s rodiči nesetkala a ani by to nebylo reálné. Celkem tedy odpovídalo 52 rodičů.

9.4.1 Vyhodnocení dotazníků

Dotazníky pro rodiče A a B

1. Patříte do národnostní menšiny?

ANO - NE

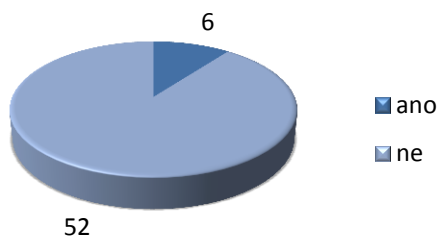
Pouze dvě rodiny se zařadily do národnostní menšiny.

2. Patříte mezi sociálně slabé?

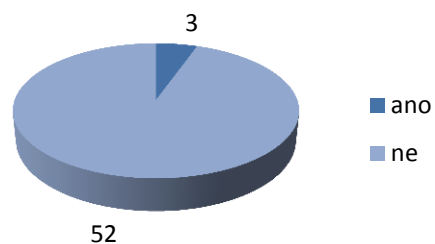
ANO – NE

U této otázky už se k sociálnímu oslabení hlásí 6 rodin.

Graf 8: Sociální oslabení

Graf 9: Hmotná nouze

3. Pobíráte dávky hmotné nouze?

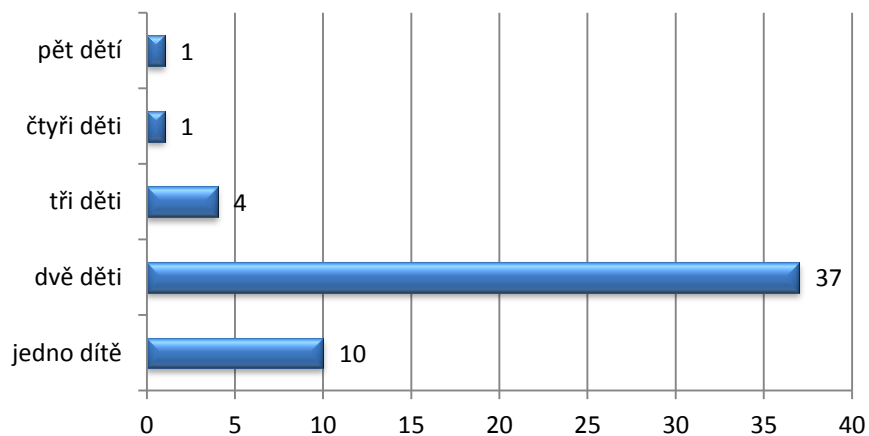
ANO - NE

Pouze dvě rodiny pobírají dávky hmotné nouze.

4. Kolik máte dětí?

Naprostá většina rodin má dvě děti. Poté je to jedno dítě, 3 a více dětí.

Graf 10: Počet dětí na rodinu

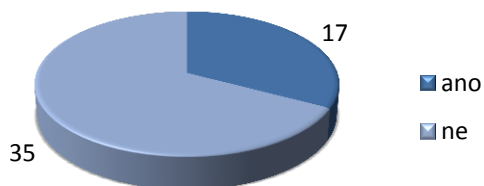

5. Ovlivňuje vaše finanční situace výchovu vašich dětí?

ANO - NE

Pouze 17 rodin z 52 ovlivňuje jejich finanční situace výchovu dětí.

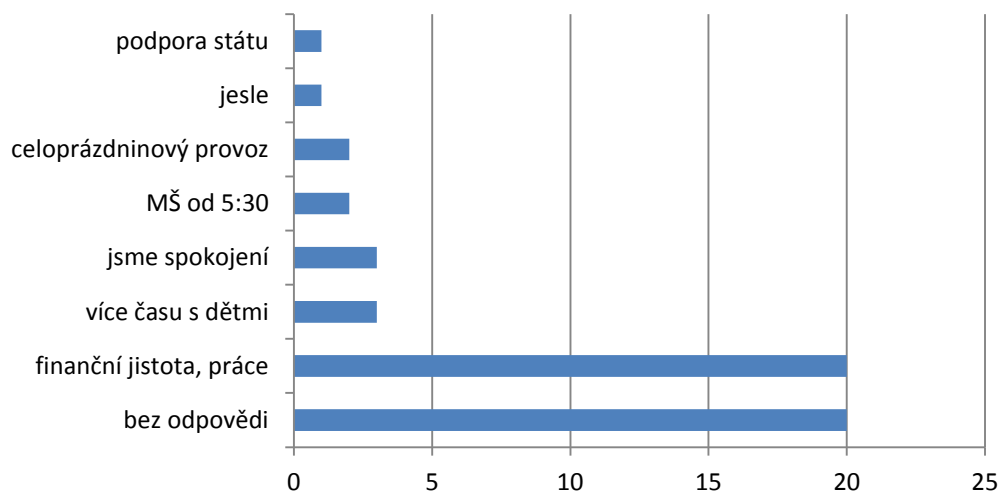
Graf 11: Vliv finanční situace

6. Co by vaší rodině nejvíce pomohlo?

Dvacet rodin neodpovědělo vůbec. Ve zbylých odpovědích zaznělo, že by jim nejvíce pomohla lepší finanční situace, více času tráveného s dětmi. Také by potřebovali, aby MŠ fungovala např. již od 5:30 a byl zajištěn celoprázdninový provoz MŠ. Někteří rodiče by potřebovali, aby byly jesle, více kroužků pro děti a lepší podpora státu.

Graf 12: Potřeba pomoci z hlediska rodin

7. Myslíte si, že je potřeba dávat své děti do MŠ?

ANO – NE,

PROČ?

Všichni odpověděli, že je potřeba dávat děti do MŠ, ale 29 rodin ze 52 neodpovědělo proč. Zbytek odpověděl, že je potřeba děti do MŠ dávat hlavně kvůli kolektivu

8. Navštěvují vaše děti MŠ pravidelně?

ANO – NE

Pouze jedna odpověď zněla, že dítě MŠ pravidelně nenavštěvuje. Všichni ostatní posílají své děti do MŠ pravidelně.

9. V čem si myslíte, že MŠ může pomoci vašim dětem?

Nejvíce odpovědí bylo, že MŠ pomůže dětem hlavně v začlenění se do kolektivu, potom to byl rozvoj dětí a samostatnost. Až na dalším bylo, že jim může pomoci se vzdělávat. Ostatní odpovědi viz graf.

Graf 13: Pomoc MŠ z pohledu rodičů

10. Co bude v budoucnu pro vaše dítě nejdůležitější?

Pro rodiče jsou důležité v budoucnosti jejich dětí hlavně tyto faktory: zdraví, rodina, vzdělání, sociální jistoty, zaměstnání.

9.5 Případové studie I.

V případové studii jsem se chtěla dozvědět, jak chlapec vnímal své dětství a za jakých podmínek ho prožíval. Budu se také zajímat o jeho vzpomínky, které souvisí s jeho docházkou do MŠ, jeho etnickým znevýhodněním a tím, co mu v dětství chybělo. Studie se bude týkat dospělého chlapce, ve věku 18 let. Chlapec je romské národnosti a pochází z malého města na severu Čech. Jeho biologičtí rodiče ho vychovávali do věku 3 let společně s jeho o 2 roky mladším bratrem. Poté byli bratři rodičům odejmuti sociálním odborem, jelikož se o ně matka nevhodně starala a zanedbávala jejich výchovu. Oba sourozenci byli umístěni do dětského domova, odkud si je následně do pěstounské péče vzala náhradní rodina. Pěstouni chlapce nejsou romského původu a v době, kdy si oba dva bratry brali k sobě, měli vlastního syna ve věku 4 let. Celá případová studie je výpověď chlapce a je proložená mými otázkami. Vše je formulované podle mého respondenta.

Ze svého okolí znám chlapce, který když byl malý, byl odebrán rodičům. Po šestnácti letech se vrátil opět ke své původní rodině. Jelikož se s původní rodinou znám osobně, rozhodla jsem se chlapce kontaktovat a zeptat se ho zda by byl tak ochotný a řekl mi informace ze svého dětství. Řekla jsem mu, že jeho vyprávění bude prokládáno mými otázkami. Obeznámila jsem ho s tím, že rozhovor i studie bude anonymní, ale vše bude zveřejněno v mé práci. Chlapec souhlasil. Domluvili jsme si schůzku, která se konala v místě bydliště chlapce i mého. Setkání se uskutečnilo u mě doma, kvůli klidu. Začal mi vyprávět, co všechno si v dětství prožil a co si pamatuje. Záznam jsem si dělala do počítače a nahrávala jsem ho.

Následující text je formulací tohoto respondenta a s jeho souhlasem byl zapsán a následně přepsán.

Bydlel jsem v baráku pod fondem ohrožených dětí s mámou, tátou, dvěma bratry a jednou sestrou. Jeden bratr byl můj vlastní, druhý bratr byl vlastním synem matky. Sestra byla těžce mentálně postižená a adoptovaná. Já a můj vlastní bratr jsme byli v pěstounské péči. V baráku jsme měli svůj byt. Tam jsme měly jako děti svůj pokoj. Všechny čtyři děti jsme byly v jednom pokoji. Měli jsme tam palandu, na ní spala dole sestra a bratr spal nahoře. Já s druhým bratrem jsme spali na jedné velké posteli. Měli jsme tam velkou skříň, kde jsme měli všichni oblečení. Měli jsme tam televizi s kabelovkou. To je vše, co jsme měli v pokoji.

V bytě jsme měli velkou kuchyň. V bytě se nacházela kotelná, do které jsme museli vozit dřevo, takže tam byl vždy z toho nepořádek. Ráno jsme museli vstát a navozit dřevo do kotelny. Pak jsme museli všechno vytřít.

Od kolika let jsi tuto práci vykonával? Bylo mi 5.

V tomto jste se střídali? Ano, ale někdy se mi nechtělo, takže jsme se hádali.

Měli jste to nějak rozvržené? Ne neměli.

Koupelna byla hned naproti kotelně a z té kotelny tam byl vždy nepořádek. Rodiče měli ložnici, kterou si zamykali, protože se tam kradlo. Kradl tam mladší bratr a sestra. Někdy i já. Naproti ložnici byl velký obývací pokoj, kde byla sedací souprava a starožitný nábytek. Byla tam televize a počítač. Na počítači jsme se museli střídat.

To někdo rozhodoval? Ano, vždy jsme se domluvili.

V obýváku jsme měli korelu, takže všude byl nepořádek a museli jsme každý den vysávat. Bylo to nepraktické. Měli jsme dvě kočky, které byly také v bytě. Kálely, kde se dalo, a proto jsem je vyhazoval ven a neuklízěl jsem to po nich. Občas se lejna našla až po dlouhé době. Měli jsme ještě psa a všude byly chlupy. Všechna zvířata jsme měli v bytě. Matka moc neuklízela. Jen táta uklízel a vařil, protože nechodil do práce.

Proč nechodil do práce? Protože neměl výuční list a nenašel práci. Takže jako povolání měl to, že byl pěstoun a bral peníze od státu.

Matka pracovala? Pracovala v domově důchodců, jako zdravotní sestra.

Matka, ale nikdy moc neuklízela a vařila tím stylem, že kupovala polotovary. To jsme byli rádi, že táta vaří, ale když mi bylo 15 let, tak umřel a matka šla do předčasného důchodu a našla si nového přítele. Ten akorát chlastal a nic nedělal. V době kdy jsme ještě bydleli v jiném městě, jsem navštěvoval mateřskou školu.

Do mateřské školy jsi chodil každý den? Ano každý den. Chodil tam se mnou starší bratr.

Chodil jsi do mateřské školy pravidelně? Ano chodil. Byl jsem doma, jen když jsem byl nemocný. Myslím si, že jsem tam chodil pravidelně hlavně proto, že doma byli ostatní sourozenci.

Pamatuješ si, jak to v mateřské škole chodilo? Pamatuji si, že jsme si vždycky hráli a že paní učitelka byla hrozně stará a přísná. Hrozně nerad jsem chodil ven na nějaké procházky. To mě vůbec nebavilo. Když jsme byli na zahradě, tak to ještě docela šlo. Ve školce mě bavilo, když jsme zpívali. Taky si pamatuji, že sem se netěšil do školky po víkendu, protože se paní učitelka vždycky ptala, co jsme dělali. Většina dětí byla vždycky u babičky, nebo na nějakém výletě. To my jsme nikdy moc nebyli. A vím, že sem to neměl rád, tak jsem se občas domluvil s bratrem a něco jsme si vymysleli. Třeba, že jsme byli na nějakém výletě. Hrozně jsem si přál, abych mohl říkat to, co ostatní děti a to jsem byl ještě malý kluk. Taky si pamatuji, že jsem měl rád zpívání. To byla taková pohoda. Nemuseli jsme nic dělat, jen jsme seděli a zpívali. A když jsem moc nezpíval, tak to stejně učitelka nepoznala.

Měl jsi nějaké konflikty s dětmi? No měl. Byl jsem někdy na děti zlý. Třeba když si se mnou nechtěly hrát, tak jsem je udeřil, potom jsem doma dostal, ale to si moc nepamatuji, vím to z vyprávění. Hlavně jsem do školky chodil s bratrem, takže jsem si měl vždycky s kým hrát. A ostatní děti si s námi taky hrály. Ani si nějak nepamatuji, že bych třeba brečel, protože by mi někdo nadával kvůli barvě pleti. Mě přijde, že všechny tyto problémy, které mají Romové, začaly být až poslední dobou, ale možná jsem měl zatím jen štěstí.

V čem pro tebe byla mateřská škola jiná, než domov? Tak hlavně, že jsem si mohl hrát s hračkami. To jsem doma neměl. Mohl jsem si s nimi hrát a nikdo mi nic

neříkal. A taky, že jsme tam dělali spoustu věcí, jako malování, zpívali jsme atd., to jsme doma nikdy nedělali. A chutnaly mi tam obědy. Jo a ještě si vzpomínám, že jsem tam nerad spal. Nikdy se mi nechtělo a stejně jsme museli spát, to jsem doma nemusel.

Co ti nejvíc v mateřské škole šlo? Myslím, nejvíc mě šlo hrát si. (Smích) Ne to já si nepamatuji. Ale od základní školy jsem strašně rád hrál fotbal, tak možná jestli se hrál i ve školce, tak mě nejvíc bavil.

Pamatuješ si, čím si chtěl být, když jsi ještě chodil do mateřské školy? Jo, to si pamatuji. Hrozně jsem chtěl být popelářem. Vždycky, když jsem nějakého viděl, tak jsem jim mávala a líbilo se mi, jak nabere tu popelnici a vyklepe jí. A hrozně jsem si přál, aby mě svezli na tom vyvýšením stojánku, na kterém stáli, ale to se mi nesplnilo.

Až budeš mít jednou své vlastní děti, chtěl bys, aby navštěvovaly mateřskou školu? Určitě ano. Už jen, když občas někam vyrazíme s partou, tak se vzpomíná na to, jaké to bylo ve škole i ve školce. O to by nemělo přijít žádné dítě. Hlavně si tam najde i nové kamarády. Třeba, když bude jedináček, tak je to určitě dobrý. Ale asi bych ho tam nedával každý den úplně do večera. Jednou až budu tátou, tak chci být se svými dětmi co nejvíce, abych si je užil. Já sám jsem pořádnou rodinu ani rodiče neměl a proto chci být se svými dětmi hodně.

Potom jsme se stěhovali, jelikož si na nás stěžovali sousedi, že jsme hluční. V dalším městě jsem navštěvoval první třídu se svým starším bratrem. Tady jsme bydleli asi rok. V tomto období si matka vzala do pěstounské péče další tři děti. Dvě holky a jednoho kluka. Jejich matka je chtěla zpět a moje matka je nechtěla vydat, a tak jsme se skrývali dva týdny někde v horách, v nějakém penzionu. A byli jsme hledaní policií a sociálním úřadem. Potom jsme se odstěhovali do dalšího města i s těmi dalšími sourozenci. Tam jsme chodili na dříví do lesa, protože se topilo opět dřevem.

Tam jste bydleli v baráku? Ano ve velkém baráku.

Chodili jste do školy? Ano, já jsem chodil do druhé třídy na základní školu a ostatní sourozenci na speciální školu.

Víš, co to bylo za školu? Nějaká pomocná.

Hrál jsem závodně fotbal a chodil jsem do pěveckého sboru.

To bylo v rámci školy? Ano, takže se to neplatilo.

Myslíš si, že kdyby se ty kroužky platily, že bys je mohl navštěvovat? Myslím si, že ne, na to nebyly peníze.

Jednoho dne přijela matka od těch tří dětí, které matka nechtěla vydat a odvezla je pryč.

Jak jsi prospíval ve škole? Učení mě moc nebavilo, takže jsem měl špatné známky. Bavila mě němčina, z té jsem měl dvojky. Nejvíc mě bavil hlavně sport.

Měl jsi nějaké domácí povinnosti? Vysávání pokoje, vozit dřevo, čistit WC kočkám.

Zbytek sourozenců měl také úkoly? Ano měli. Vysávali, vytírali, pomáhali na zahradě a hlavně to dřevo. To jsme museli dělat všichni povinně. Tady jsme měly všechny děti taky jeden pokoj.

Je něco, co ti vadilo? Vadilo mi, že rodiče brali vlastního syna více než nás ostatní. Často nám vyčítali, že si nás vzali a že jsou s námi akorát problémy. Vadilo mi dělat dřevo. O prázdninách jsme neměli žádné volno. Ráno jsme vstali a byli na dříví třeba do pěti.

Takže jsi prázdniny trávil doma? Ano, ale, jednou jsme byli u moře v Chorvatsku a pak několikrát v Itálii. Tam jsme byli všichni sourozenci.

Měl jsem hodně kamarádů. To bylo v pohodě.

Neměl jsi problémy vůči své národnosti? Ne, protože jsem vyrůstal mezi bílými.

Od páté třídy jsem také začal navštěvovat speciální školu. Začaly se mnou být problémy. Chodil jsem celé dny venku a na učení jsem kašlal. Za trest jsem měl zakazy ven, na počítač a občas jsem dostal výprask.

Po čem jsi hodně toužil? Já ani nevím. Ale asi bydlet někde jinde. Někde, kde se nemusí dělat dřevo.

Jaká byla vaše finanční situace? Podle mě dobrá. Máma chodila do práce a nájem nebyl zase tak veliký. Měli jsme všechno, co jsme potřebovali. Nic mi nechybělo. Ale nedostali jsme to, co jsme si přáli. Například hračky, mobil, značkové oblečení, nebo sportovní vybavení.

V současné době bydlím u své biologické matky.

Proč ses rozhodl bydlet u své biologické matky? Protože jsme si doma nerozuměli a chtěl jsem poznat svou pravou mámu. S ní jsme se našli přes sociální síť. Dnes bydlím u ní a chodím do práce. Nedokončil jsem střední školu.

Proč? Protože mě nebavilo se učit. A také proto, že nebyly peníze na to, abych mohl dojíždět do školy. Ale mě to stejně nebavilo.

Nikdo tě nepřemlouval, aby sis školu dodělal? Ne, doma mi řekli, že jestli mě to nebaví, tak ať nastoupím do práce. A tak jsem si začal hledat práci.

Co je to za práci? No je to firma, která dělá hygienické pomůcky a já tam obsluhuji stroj, na kterém to jezdí v balících, a já je dávám na paletu. Nebo někdy tu paletu odvážím. Je to různé. Na těch pásových linkách se střídáme a u každé se dělá něco jiného, ale to nebudu vysvětlovat. (Smích)

Jak hodnotíš celkově své dětství? Docela dobře. I když jsem neměl svou pravou rodinu, tak jsem nijak nestrádal. Akorát mi hodně chyběla mateřská láska. O svých pocitech jsem s matkou nikdy nemluvil a dusil to v sobě. Neměl jsem k ní patřičný vztah. Měl jsem problémy sám se sebou a navštěvoval psychologa. To je tím, že jsem neměl citovou oporu ve své rodině. Vše bylo jen o tom, že se pomáhalo, uklízelo a museli jsme poslouchat.

Co si z toho odneseš do života? Že nechci být jako oni. Chci být jiný člověk.

Po tomto příběhu chlapce jsem si položila otázku, zda vůbec chlapec pocházel ze sociokulturně znevýhodněné rodiny, v níž prožil své dětství. Dospěla jsem k názoru, že ano, což mi potvrzuje i odborná literatura. Ačkoliv se zdá, že chlapec nestrádal po materiální stránce, rozhodně strádal po stránce emoční. Jeho rodinu nezajímalo, jaké v sobě chlapec nosí pocity, co ho baví, nebo po čem touží. Naopak pro ně byl spíše

pomocníkem v domácnosti a pracovní silou, místo toho, aby pomocníky dohlížející na vzdělání a emoce chlapce byli jeho pěstouni.

U tohoto chlapce je patrné, že má na mateřskou školu velmi pozitivní vzpomínky a vidí v ní důležitou součást svého předškolního života. Poměrně dobře si vybavuje situace, které s MŠ souvisejí. MŠ pro něj byla přínosem a sám by doporučil, aby jí navštěvovaly všechny děti.

Sociální znevýhodnění v sobě také nese ústavní péči, ve které chlapec byl. Navzdory tomu, že vyrůstal v pěstounské rodině, stále byl zapsaný pod fondem ohrožených dětí. Což jednoznačně potvrzuje fakt, že chlapec byl sociokulturně znevýhodněn. Po odchodu chlapce z rodiny ke své biologické matce si myslím, že na tom nebude hůře, ale ani lépe. Opět zde matce bylo jedno, zda si chlapec vzdělání dodělá a tím podstatně limitovala jeho další etapu života. Otázkou pro mě zůstává, jak dlouho chlapec u své matky zůstane a jakým směrem povede svůj život. Zda se opravdu bude chtít stát jiným člověkem, nebo ho ovlivní životní styl a priority jeho matky a rodiny ve které strávil značnou část svého dětství.

V rozhovoru, který byl prokládán vyprávěním chlapce, jsem mu pokládala otázky, které jeho vzpomínky doplňovaly nebo uspokojovaly mou zvědavost. Otázky k MŠ byly položeny se záměrem zjistit, zda si na MŠ pamatuje, zda jí navštěvoval, jak často a jaký pro něj měla MŠ přínos. Celý rozhovor, všechna setkání i jeho vyprávění byly plné emocí. Občas jsem ani nevěděla, jak jeho slova napsat, abych vystihla tu bolest a pocity, které při vyprávění chlapec zažíval. Celé setkání trvalo asi 5 hodin, ale i s pauzami, které chlapec vyžadoval kvůli uspokojení svých potřeb. Celá studie je popsána v kapitole cíle.

Dodatkem bych chtěla nyní uvést, že jsem se dozvěděla od rodiny chlapce, ke které se vrátil, že na začátku května dal výpověď z práce a od této rodiny odešel. Neodešel k předešlé rodině. Odešel za kamarádem a drogami. Rozhodl se, že s nimi bude obchodovat... Po tom, co to rodině oznámil, se musel sbalit a ihned odejít z domu. Rodiče odmítli tento důvod akceptovat a nechtěli, aby se u nich dále zdržoval navzdory tomu, že věděli, že měl odjet až za několik dní kvůli ubytování. Nesnažili se mu nic

rozmluvit, protože je prý dospělý a vybral si svou cestu sám. Chlapec se sbalil okamžitě a rodinu opustil. Od té doby se neozval.

9.6 Případová studie II.

Pro tuto studii jsem si vybrala rodinu, kterou mi doporučili známí. Potřebovala jsem rodinu, která je sociokulturně znevýhodněná a má děti předškolního věku. Tato rodina splňovala všechny mé požadavky s tím, že dítě předškolního věku měla jen jedno. Matka, se kterou jsem se setkala osobně a poprosila jí o spolupráci, byla velmi vstřícná a nevadilo jí mluvit o svém životě. Setkání se uskutečnilo v jejím bytě a v místě jejího bydliště, které nebylo stejné jako mé, takže jsem k ní přijela. Byt byl velmi malý a zakouřený. Všechno bylo chaotické a působilo nepořádkem. Řekla jsem jí, že bych se ráda dozvěděla něco o její rodině a dítěti a že jí občas položím otázky, které mě v souvislosti s její výpovědí napadnou, nebo je budu potřebovat ke své práci. Než začala vyprávět, uvařila kávu a zapálila si cigaretu. Chtěla jsem vědět, jakým způsobem vychovává své dítě, co je pro ni ve výchově dítěte důležité.

Malou část studie jsem také věnovala rozhovoru s jejím synem, kde jsem se zaměřila hlavně na to, jak tráví volný čas, co ho baví a ptala jsem se ho na MŠ.

Následující text je přepis rozhovoru a vyprávění matky pětiletého syna

Popis bytu: V bytě je obývací, kde spí matka a přítel. Mají zde televizi, postel, sedačku a nábytek. Hned vedle je dětský pokoj, kde se nachází postel, psací stůl a jedna skříň. Jsou tam ještě hračky pro dítě. Na psacím stole je umístěn počítač. V dětském pokoji je velmi málo světla a místa, což je způsobeno tím, že zde byla jedna velká místnost, kterou rodiče přepažili, aby vznikl samostatný obývací a dětský pokoj. V kuchyni je kuchyňská linka, stůl a židle, počítač, lednice, myčka nádobí a elektrický sporák. Naproti kuchyni je koupelna spojená s WC. Je zde koutek, který je přepažen koupelnovým závěsem a slouží jako sprchový kout. Mají zde pračku a umyvadlo. Byt je celkem čistý, ale všude se válí mnoho věcí a je hodně zakouřený.

Jsem matka 5 dětí. Bydlím v bytě dva plus jedna se svým přítelem a nejmladším synem. Ostatní děti jsou v pěstounské péči v jiných rodinách. Byt není náš, jsme v něm jako podnájemníci. Kdyby nám dali hypotéku, tak bychom si koupili barák. (Smích.)

Proč jsou v jiných rodinách? O tom se těžko mluví. Prostě jsem byla bez peněz a bez práce a musela jsem odjet pryč. Děti jsem nechala na hlídání jedné holce, ale když jsem se vrátila, už byly v dětském domově. Já jsem se o ně už nechtěla starat a odjela jsem opět pryč z České Republiky. Ale to je minulost a nechci se o tom moc bavit. Dnes toho lituji, ale to už je pozdě.

Takže, mému synovi je 5 let. Chodí do mateřské školy, ale jen na čtyři hodiny denně, abych nepřišla o peníze ze sociálky. Můj přítel chodí do práce a nemáme se špatně. Nemohu si stěžovat, že bychom neměli co jíst. Jen si nemůžeme dovolit synovi koupit nějaké drahé věci, co by chtěl a nemůžeme jezdit na dovolenou. Kdybychom neměli dluhy, tak bychom si na ní ušetřili, ale takhle není z čeho.

Proč jste se zadlužili? No když jsme si zařizovali byt, tak jsme si vzali půjčku, Potom se vždycky něco naskytlo, jako Vánoce, narozeniny a aby bylo z čeho kupovat dárky a to, co jsme chtěli, tak jsme si vždy půjčili. Teď se snažíme to splácet, ale občas se stane, že nám to nevyjde.

Chodí váš syn do mateřské školy pravidelně? No jak kdy. Někdy když se mu hodně nechce, tak ho nechám doma, někdy zaspíme, tak je taky doma. A když je nemocný, tak tam nechodí. Ale já jsem ráda, že tam chodí, aspoň si od něj odpočinu. (Smích.)

Já nechodím do práce. Tady u nás žádná není, nebo na to nemám školu. Ale občas dělám nějakou brigádu na černo. Jinak musím ještě taky chodit uklízet město, abych byla stále zapsaná na pracovním úřadě. To mi hodně vadí, ale když není práce, tak co mám dělat. Dvakrát jsem byla na pohovoru v práci a nevzali mě. Určitě je to proto, že jsem Romka. To vím, protože než jsem tam šla, tak jsem tam volala a řekli mi, že místo je volné. Hned jak jsem tam přišla, tak mi řekli, že už je místo obsazené. Tak co si mám myslet? No a můj přítel je taky Rom, ale v práci, kde pracuje, tak má

kamaráda a ten se za něj přimluvil a proto ho vzali. Ale když jsem doma, tak aspoň uvařím a uklidím.

Myslíte si, že výchova a učení důležité v předškolním věku? No výchova je důležitá, aby nebylo dítě drzé a umělo poslouchat, když mu něco řeknu. Hlavně, aby nekradl a nelhal mi. Když mi syn zalže, tak ode mě dostane. Jednou ukradl v obchodě čokoládu a chytli ho, tak ode mě dostal pořádně. A učení to nevím. No jako musí se naučit mluvit a chodit, aby sám jedl, ale psát a počítat to stačí, když se začne učit až ve škole. Na to je ještě malý.

Co je pro vašeho syna v tomto věku důležité? Aby měl co jíst, kde spát a měl rodiče. A aby byl zdravý. Když je člověk zdravý, tak všechno ostatní už se nějak zvládne.

Chtěla byste ještě jedno dítě? Já bych ještě klidně dítě chtěla, ale už jsem stará a bojím se. Můj přítel by ještě jedno dítě chtěl, protože tohle je jeho první dítě, ale já už nechci. A hlavně bychom už další dítě ani neuživili, už teď to je tak akorát.

Má váš syn nějaké povinnosti doma? Nemá, je ještě malý. On si rád hraje venku. Když je teplo, tak chodíme pořád na hřiště, nebo ke známým na návštěvy, tam jsou vždycky děti a s nimi si hraje. A když je venku hnusně, tak jsme doma. On rád hraje na počítači. Má tam nahráno plno her.

Jaké hry? No nějaké závodní auta, Maria a nějaké střílečky. To ho baví. My jsme mu tam dali i nějaké hry, kde se učí například poznávat zvířata, nebo opakovat písmena, ale to ho nebaví. To nám půjčila paní učitelka ze školky.

Baví ho taky hrát na klávesy, ty máme doma. Tak ho chceme zapsat do hudební školy na klavír, ale uvidíme, kolik to bude stát peněz a taky jestli ho to bude ještě bavit. Přítel má syna hodně rád, takže když přijde z práce, tak mu všechno dovolí. To, co já mu zakážu, on mu dovolí a pak se akorát hádáme.

Co mu zakazujete? No třeba, když už moc dlouho hraje na počítači, tak mu ho vypnu. Nebo když někam jdeme, tak mu koupí všechno, co chce. Myslím tím sladkosti a tak.

Jak se synovi v mateřské škole daří? Já myslím, že dobře. Když pro něj jdu do školky, tak se ptám učitelky, jestli nezlobil. Syna se potom ptám, co dělali a co měli k obědu. Ale on vždycky řekne, že nic nedělali. Brzy mu bude šest a učitelka říkala, že je připravený jít do školy, ale já nechci, aby šel. Chci, aby měl odklad.

Změnila byste něco v MŠ, do které chodí vaše dítě? Ne, já nevím co. Kluk si nestěžuje. Ale třeba by se mohli víc učit i jiné písničky, než jen ty lidové. Jsou i jednoduché romské písničky. Když se můžou učit české písničky, tak proč ne i romské? Vždyť my nejsme žádný odpad.

Zajímáte se o akce, které MŠ pořádá? Já vždycky chodím na vánoční besídku nebo nějaké jiné představení, když mají. To mi vždycky učitelka řekne a kluk taky. A když jede na výlet, tak mi to taky učitelka řekne. Tak se jako vždycky zeptám, kam jedou a kolik to bude stát a v kolik hodin se vrátí. Jako když jdou někdy do kina nebo do divadla, tak záleží, kolik to stojí. Když je to moc drahý, tak je kluk doma.

V čem si myslíte, že je MŠ pro vaše dítě přínosná? Jako k čemu je dobrá? Tak hlavně, že je tam mezi dětmi, které jsou bílé. Jsou tam i romské děti, ale nejvíc je jich bílých. To je dobrý. Je dobrý, že tam má učitelku. On o ní vždycky mluví jako s respektem. Ale říká, že paní učitelka je hodná. No a taky vím, že je dobré, že se tam učí nějaké písničky a může tam i malovat nebo něco vyrobit. Když mu řeknu doma, aby šel něco namalovat, tak dělá ksichty a nechce. Ve školce musí poslouchat. To je dobře.

Co vašemu synovi opravdu jde nebo co ho baví? Nejvíc ho baví hrát hry na počítači. Pak mu jde docela to hraní na klávesy. Ale nejraději má ty hry na počítači.

Hrajete doma nějaké společenské hry? Ne, my žádné nemáme. Ale teď chceme koupit: Člověče, nezlob se.

Jak tráví váš syn volný čas? No tak, jak už jsem říkala, hlavně hraje na počítači. Pak chodíme ven nebo ke známým. Má doma taky kolo a sáňky, ale to moc nechce jezdit. My s ním třeba jdeme na chvilku a pak zase domů. Až bude větší, tak už bude chodit ven sám, ale teď ještě ne.

Jak trávíte prázdniny? Jezdíte na hory nebo někam na dovolenou? Nejezdíme, nejsou na to peníze. My neumíme ani lyžovat, tak co bychom dělali na horách. Tady jdeme na kopec a tam sáňkujeme. V létě chodíme k vodě. Když je trochu víc peněz, tak jdeme na koupaliště. Chodíme tady na hřiště, nebo jedeme k někomu na návštěvu.

Čím bude váš syn, až vyroste? Já myslím, že bude muzikant. Máme to v rodině, všichni na něco hrají. Já bych chtěla, aby byl třeba doktorem, ale na to musí mít člověk hlavu. A on nemá po kom být tak chytrý. (Smích)

Myslíte si, že něco vašemu synovi chybí? Já si myslím, že ne. Je zdravý, má kde spát, má co jíst. Má hodně věcí, které třeba ani ostatní děti nemají. Možná by chtěl taky sourozence, protože mu to táta pořád říká. Ale to jsem mu řekla, že už sourozence mít nebude. Ptal se mě proč a já jsem mu řekla, že už je máma moc stará.

Proč? Protože u nás ve městě jsou dvě školy. Jedna je daleko a druhá je hned tady za rohem, ale kdyby šel do první třídy od šesti let, tak by šel do třídy s dětmi, které jsou z romské rodiny, ale to jsou hrozné rodiny. Ty mají plno dětí, nestarají se o ně. Jejich děti kradou v obchodě. Já se bojím, že by ho strhli s sebou. Tak chci ještě počkat. Chci, aby byl hodně s bílými dětmi. My jsme sice taky Romové, ale je lepší, když bude více mezi bílými dětmi. Já nechci, aby dopadl špatně. Mám trochu strach, že mu budou děti nadávat, že je jiný, ale to je tady u nás normální. To mu musím vysvětlit. A taky doufám, že když bude ve škole, tak že na rasistické poznámky bude učitelka dávat pozor.

Takže vy nechcete, aby se váš syn kamarádil s romskými dětmi? Ne, tak jsem to nemyslela. Já jen nechci, aby nastoupil tady s těmito dětmi. Ty by ho určitě stáhli s sebou. On určitě bude chodit do třídy i s dalšími romskými dětmi, ale bude jich méně a nebudou to děti z těch rodin, kde je to opravdu katastrofální. Já chci, aby zapadl mezi ostatní děti a měl lepší život než my.

Změnila byste něco ve svém životě? Já lituji jediné věci, a to, že jsem opustila své děti. Vím, kde žijí, ale nechci se jim míchat do života. Některé už jsou dospělé, a kdyby chtěly, tak se ozvou samy. Já jsem z toho smutná, že se to tak stalo, ale život, který mám teď, se mi líbí a snažím se vychovat alespoň jedno dítě. Jsem ale připravená,

až se mé děti ozvou. Vysvětlím jim, proč jsem je opustila. Ještě bych změnila lidi kolem nás. Aby nebyli takoví rasisti. Hodně Romů není jako, ty, které ukazují v televizi za nějaký zločin. A že bereme podpory a dávky na děti? A co máme dělat, když nám nechtějí dát práci.

Doufám, že můj syn se bude mít v životě dobře. Že nebude kriminálník a že ho budu moci finančně podporovat, když bude chodit do školy. Víím, že u nás doma není moc nějaký režim, ale my takový jsme.

Výpověď pětiletého syna.

Šla jsem za ním do jeho pokoje, kde seděl u počítače a hrál hru. Řekla jsem mu: „Ahoj“ a on mi odpověděl: „Ahoj“, ale nepodíval se na mě. Pokračoval ve hře. Přišla za námi jeho matka a zakřičela na něj, ať přestane hrát. Potom přestal. Poprosila jsem matku, aby nás nechala o samotě a pokoj zavřela. Matka odešla bez poznámek.

Řekneš mi, kolik je ti let? Jo. Pět.

Co to hraješ za hru? Ty to neznáš? To je taková hra, kde musíš hledat poklad, ale tam jsou zlí vlci a ty musíš zabít, jinak umřeš a prohrála jsi. Ale ještě tam mám závodní auta a hodně her. Nějaký už nehraju, protože jsou už starý. Mně máma vždycky stáhne nějakou novou hru, když chci.

Co jsi dneska dělal? No, ráno jsem byl ve školce a pak jsem šel s mámou domů a pak jsem začal hrát hru a teď hraju. Ale až přijde táta, tak bych chtěl jít ven bobovat.

Proč nejdeš ven bobovat s maminkou? Máma říkala, že půjdu s tátou, až přijde z práce.

Chodíš do mateřské školy? Jo.

A co se ti ve školce líbí? Že si tam hrajeme s klukama. Baví mě tam lézt po žebřinách.

Máš ve školce hodně kamarádů? Jo. Mám hodně. Ale nejvíc se kamarádím s Tonym.

Co se ti ve školce nelíbí? Já nevím.

Tak co děláš ve školce nerad? Já nechci nikdy dělat, když musíme třeba něco dělat u stolečku. Když musím třeba něco dělat s paní učitelkou. To mě nebaví, radši si chci jít hrát.

Co třeba děláš s paní učitelkou? Nevím, jak se to jmenuje. Že se mě ptá třeba, co je na kartičce za obrázek. Ale baví mě, když si hrajeme s paní učitelkou nějaké hry. Třeba na rybáře. A když jdeme ven, tak mě baví dělat s klukama bunkry.

Čím bys chtěl být, až budeš velký? Já bych chtěl řídit auto, nebo bych taky chtěl být policajt.

Musíš doma dělat nějakou práci? Ne. (Smích). Nemusím. Chodím akorát s mámou do města.

Co doma rád děláš? Hraju hry. A když nemůžu tak se rád dívám na televizi a taky poslouchám písničky na mp3.

Chodíš rád ven? Jo chodím. Já chodím na hřiště a tam je taková prolézačka a já už na ní umím vylézt. Já už chci hrát hry.

Shrnutí

Matka ze začátku příliš nechtěla hovořit o svých dětech, jelikož je to pro ní velmi traumatizující, ale posléze se k tomu během rozhovoru vracela sama. Snaží se svému dítěti dát všechno, co může. Bohužel pro ni, chod rodiny určuje dítě, což by být nemělo. Velmi zajímavý je rozpor, který v sobě má. Na jednu stranu jí nevadí, že s dítětem chodí do společnosti Romů, kde si její syn s ostatními dětmi hraje a je s nimi v kontaktu, ale na druhou stranu nechce, aby s některými z nich začal chodit do základní školy. Uvádí jako důvod, že děti, které mají nastoupit, jsou z rodin, které nevyhovují společenskému chování.

Pokud by rodina nerozhazovala peníze za neuvážený nákup věcí, které nezbytně nepotřebovala ke své existenci, nebyla by nyní v dlužích, které jsou příčinou toho, že

má nyní status sociokulturně znevýhodněná rodina. Podotýkám, že se jedná o rodinu romskou, ale tato situace se běžně děje i v rodinách majoritní společnosti.

Matka má styl výchovy založený na tom, aby jí dítě nelhalo a poslouchalo jí. Zároveň se ale příliš nezajímá o jeho celkový osobnostní rozvoj a vzdělávání. Otec dítěti vše dovolí, čili u něj se nedá hovořit o tom, že by syna nějakým způsobem vychovával. Možná pouze k tomu, že brzy nastane situace, kdy bude dítě diktovat otci, co bude dělat.

Navzdory tomu, že je rodina sociokulturně znevýhodněná, není na tom zas až tak bídně, jako některé rodiny, které se v důsledku sociokulturního znevýhodnění dostanou až na okraj společnosti a společenského života. To jsou již případy romských rodin, které jsou segregovány do odlehlých částí města, kde je životní úroveň opravdu katastrofální. Zde v této rodině, ve které byla studie prováděna, hrozí nebezpečí, že rodina se dostane do vážných existenčních problémů, pokud otec rodiny ztratí práci, nebo se ještě více zadluží a nebudou schopni pokrýt všechny náklady.

Myslím si, že si ani jeden z rodičů, neuvědomuje, že situace s romskými rodinami je u nás jeden velký začarovaný kruh. Já vidím cestu z toho kruhu jednoznačně v tom, že se budoucí generace bude více zajímat o vzdělávání svých dětí, což je integruje mezi majoritní společnost a dá jim šanci na lepší život. Je to samozřejmě úkol několika let. Doufejme, že se to jednou podaří, situace těchto rodin se zlepší a s ní i pohled na ně ze strany společnosti.

Při rozhovoru byla matka otevřená. Občas jsem cítila, že se jí mluví těžko, hlavně ve chvíli, kdy se mi doznala, že má ještě další čtyři děti, které opustila a nežijí s ní. V době, kdy jsme studii dělali, byla doma sama se synem, který byl ve svém pokoji, takže jsme měli klid. Její partner byl v práci. Během rozhovoru bylo vidět na matce, že občas neví, co má odpovědět, proto si někdy protiřečila. Z celého rozhovoru a setkání jsem měla pocit, že je nějakým způsobem vnitřně nevyrovnaná, což mohlo způsobit to, že opustila své děti a svěřila se mi s tím. Setkání trvalo asi 3 hodiny. Matka po celou dobu velmi často kouřila. Občas zařvala na syna, který byl ve svém pokoji a dělal hluk. Nakonec, když jsme ukončili její výpověď a společný rozhovor, jsem se zeptala, zda

mohu nějaké otázky položit synovi. Souhlasila. Vše je zaznamenáno v případové studii II. Rozhovor ani výpověď nebyla nahrávána. Matka byla seznámena s tím, že bude vše anonymní, ale bude to zveřejněno v mé práci.

10 Shrnutí

Je vzrůstající tendence sociokulturně znevýhodněných rodiny zachycena?

Tuto informaci jsem se snažila zjistit na MPSV, v ročních zprávách daného kraje, statistickém úřadě a na různých portálech sociálních věcí, ale nikde jsem tuto informaci nenašla. Proto jsem se osobně spojila s pracovníci sociálního odboru daného města, aby mi tyto informace poskytla. Dozvěděla jsem se, že před rokem 2012 byly tyto informace zjistitelné na odboru sociálních dávek a to podle toho, zda rodina pobírá dávky hmotné nouze, nebo je matka samoživitelka atd. Bohužel tyto údaje a veškerá agenda s tím spojená se přesunuly od letošního roku na úřad práce, kde už mi tyto informace poskytnout nechtěli. Nepodařilo se mi zjistit, zda počet těchto rodin byl jiný než např. před pěti lety.

Přibývá nárůstu dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin do MŠ oproti minulým létům?

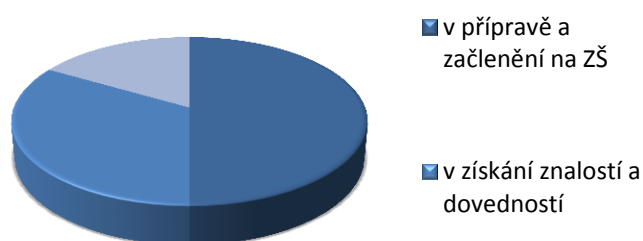
Odpověď zní ano. Všechny učitelky, které dotazník vyplnily, se shodují na tom, že těchto dětí je stále více. Dalším faktem je, že to nejsou pouze romské děti, ale i děti z majoritní populace. Učitelky se snaží s rodinami spolupracovat stejně jako s ostatními rodinami, snaží se zjistit co nejvíce informací o dítěti a ty pak využít v individuálním přístupu k němu. Docházka do MŠ u těchto dětí je slabší v případě, že MŠ pořádá nějaké výlety, divadelní představení atd. Důvodem je nedostatek finančních prostředků rodičů. Jelikož si to nemohou dovolit, tak dítě nechají doma.

Jaký vidí učitelé MŠ přínos v docházce sociokulturně znevýhodněných dětí do MŠ?

Učitelé MŠ si myslí, že mateřská škola má pro tyto děti velký přínos, ale nemají pro ně žádný individuální vzdělávací plán. Což podle odborné literatury neodpovídá jejich potřebám. Ani jedna z učitelek se nezmiňovala o tom, zda by byla potřeba nějaký

asistent. U první MŠ bylo nejvíce odpovědí, že největším přínosem je pro tyto děti příprava na ZŠ a začlenění se do kolektivu. Následovalo, že získají nové znalosti a dovednosti. Nakonec zaznělo, že je pro tyto děti MŠ přínosná, protože je připraví na život a naučí je respektovat ostatní.

Graf 14: Přínos v docházce do MŠ z pohledu učitelek

Jaký přínos v docházce dětí do MŠ vidí rodiče ze sociokulturně znevýhodněných rodin?

Z celkového počtu dotazníků pro rodiče, který byl 180, se mi jich vrátilo 52. Nicméně všichni rodiče nejvíce uváděli, že MŠ je pro jejich děti přínosem hlavně v tom, že je začlenění do kolektivu, naučí je samostatnosti, bude je rozvíjet a připravovat na školu. Velmi mě překvapilo, že vzdělání bylo až na několikátém místě.

Graf 15: Přínos v docházce do MŠ z pohledu rodičů

Do jaké míry měla MŠ přínos pro chlapce z případové studie I.?

Pro chlapce měla MŠ velký význam. Mohl se tam chovat jako dítě a ne jako malý dospělý. Poznal nové kamarády, naučil se společenským návykům a bylo mu umožněno rozvíjet celkově svoji osobnost, což by se doma nikdy nestalo. Velice důležitá pro něj byla volná hra, kde se mohl realizovat tak, jak to cítil. Na MŠ vzpomíná rád, protože tam měl prostor pro sebe, mohl se vyjádřit pomocí různých činností jako zpěv, výtvarná výchova a volná hra. Díky MŠ poznal, spoustu věcí, které by se doma nedozvěděl nebo by je doma nedělal. Mateřskou školu by určitě doporučil všem dětem hlavně těm, co jsou jedináčci. Rád na ni vzpomíná.

Co je nejdůležitější pro matku z případové studie II. Ve výchově jejího syna?

Matka pokládá za nejdůležitější ve výchově svého syna, aby nelhal a nekradl. Je pro ni důležité, aby se uměl chovat slušně. Za důležité pokládá pro svého syna to, aby měl rodiče a byl zdravý. Vzdělání jejího syna je pro ni na posledním místě navzdory tomu, že by si pro něj přála lepší život, než jaký má ona sama.

11 Diskuze

V průběhu zpracovávání bakalářské práce mě napadala spousta otázek, které jsem se postupně dozvěděla s rozsáhlejším hledáním informací k práci. Celá situace, týkající se romských rodin u nás v ČR mi přijde jako začarovaný kruh, ze kterého nelze ven. Musím se sama sebe ptát, proč tyto rodiny, nedbají na to, aby jejich děti řádně navštěvovaly předškolní, základní a další vzdělávání. Jako by měly přes oči černou pásku a neviděly nebo nechtěly vidět budoucnost svých dětí. Vždyť snad každý rodič přemýšlí nad tím, co pro jeho dítě bude do budoucna nejdůležitější a není mu lhostejné, zda se ocitne na okraji společnosti. Jak je vůbec možné, že jsme dopustili, aby vznikaly romské školy? Proč by tyto děti nemohli chodit do normálních škol? S touto otázkou mám na jazyku rychlou odpověď. Protože většina pedagogů neví anebo neumí s těmito dětmi pracovat. Stát sice dělá různé programy na podporu vzdělávání romských dětí, ale většinou je to opět v kolektivu pouze těchto dětí. Myslím si, že mnohem efektivnější by bylo, kdyby tyto finance byly použity na vzdělávání asistentů pedagogů, hlavně romského etnika a ti byli zařazeni do mateřských a základních škol. Nejhorší situace s docházkou, chováním a učením je na 2. stupni ZŠ, bohužel právě zde tito asistenti chybí. Napadá mě také, zda vůbec rodiče těchto dětí chtějí, aby byly jejich děti vzdělané, nebo zda se mají tak dobře, že je jim to jedno. Proč vlastně už neexistují nějaká opatření, která by donutila tyto rodiče a dbaly na docházku a připravenost svých dětí ve vzdělávání? Nakonec svých úvah musím uvést myšlenku, zda by vůbec taková opatření změnila pohled majoritní společnosti k těmto rodinám. Myslím si, že naše společnost ještě stále hodně vidí pouze barvu pleti. Osobně znám většinu lidí, kteří tyto lidi odsoudí na základě jedné špatné zkušenosti. Cožpak kolikrát nemáme mnohem horší zkušenosti i s lidmi majoritní společnosti? Proč nám tolik vadí jejich způsob života? Myslím si, že by nám ani tolik nevadilo, jak chodí oblečení, jaké mají zvyky a tradice. Spíše nám vadí, že je stát podporuje a že mají vždy nějaké výjimky. To se ale bude dít do té doby, dokud si neuvědomíme, že je potřeba začít tyto rodiny s dětmi podporovat v oblasti vzdělávání a dát jim v budoucnosti šanci, aby tyto znalosti využily na trhu práce.

12 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit jaká je situace v oblasti vzdělávání u sociokulturně znevýhodněných rodin, kolik těchto rodin v určitém městě je a kolik jich navštěvuje MŠ. Také bylo cíle zjistit, jaký pohled na tyto rodiny mají pedagogové mateřských škol a jak se k MŠ staví rodiče těchto dětí. Mým záměrem bylo také chtěla více do hloubky popsat, jaké životní podmínky mají děti ze sociokulturně znevýhodněných rodin.

Po výzkumu, který jsem provedla ke zjištění těchto faktů, jsem dospěla k názoru, že naše školství by potřebovalo vytvářet pro tyto děti individuální vzdělávací plány, více asistentů pedagoga a radikálně změnit postoj rodičů vůči vzdělávání svých dětí. Většina pedagogů přistupuje k těmto dětem a rodinám stejně jako k ostatním, což se nám může jevit jako spravedlivé. Ale již si neuvědomí, že tyto děti nemají doma natolik podnětné prostředí, aby byly schopné rozvoje, jako ostatní děti. Rodiče těchto dětí se jim nevěnují a to se v MŠ velmi projeví.

Zjistit počet romských rodin, které jsou sociálně znevýhodněné je možný, avšak není efektivní. Ze zjištění vyplynulo, že se tyto rodiny k romské menšině nehlásí a tudíž ji ani neuvádí. Nelze tedy zjistit skutečně kolik těchto rodin posílá své děti do MŠ, jelikož tuto informaci si úřady neevidují.

Pro tyto rodiny jsou jejich děti důležité, ale stále jen velmi málo dbají na vzdělávání, výchovu a celkový rozvoj svých dětí. Stát si uvědomuje, že je potřeba klást větší důraz na vzdělávání, což by mělo vést k tomu, aby se v budoucnu tyto děti uplatnili v životě. Podrobná studie nám ukázala jak je pro děti důležitá jistota, láska bezpečí a kladný příklad ze svého blízkého okolí, tedy hlavně rodiny. Pokud tyto děti budou mít za vzor a příklad od rodičů, že je vzdělávání nedůležité a přiživovat se na státu, pak to tak bude pokračovat nadále.

Celkem lze tedy říci, že se teprve začínají objevovat větší snahy integrovat tyto rodiny hlavně pro oblast vzdělávání. Zapotřebí je více zapojovat tyto rodiny do

spolupráce se školou a vědět, jak s těmito rodinami s dětmi pracovat. Mějme na paměti, že žijeme v multikulturní společnosti a že jsme všichni jen lidé.

LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

DAVID, R. *Práva dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s. ISBN 80-718-2076-8.

DVOŘÁKOVÁ, H. Přípravné třídy pro Romy jsou dobrým startem. *Rodina a škola časopis pro rodiče vyd. Ministerstvo Školství*. 2008, roč. 55, č. 7, s. 20-21. ISSN 0035-7766.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

CHALUPOVÁ, J. (1990). *Jaká je romská rodina: bulletin*. Praha: VÚSRP.

KUČERA, R. *Pojem analýza*. [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/analyza>

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008, 108 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3675-042.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-

POMOC V HMOTNÉ NOUZI. [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/5>

PROGRAM MŠMT NA PODPORU INTEGRACE ROMSKÉ MENŠINY A INKLUZIVNÍCH ŠKOL. [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/programu-msmt-na-podporu-integrace-romske-mensiny-a>

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

PRŮCHA, J., JANÍK T., RABUŠICOVÁ M. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Editor Průcha, J. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

ŠIMÁČEK, M. PROGRAMY SOCIÁLNÍ INTEGRACE. [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z: <http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?.id=240>

ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romských dětí v ČR se zaměřením na přípravné třídy a Romské pedagogické asistenty. 2003, roč. 53, č. 71, s. 79-83.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011, 130 s., [23] s. obr. příl. ISBN 978-802-4619-095.

VYHLÁŠENÍ PROGRAMU „PODPORA SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH ROMSKÝCH ŽÁKŮ STŘEDNÍCH ŠKOL A STUDENTŮ VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL NA LEDEN – ČERVEN 2011“. [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyhlaseni-programu-podpora-socialne-znevychodnenych-romskych-3>

GRAFY

Graf 1: Nárůst sociokulturně znevýhodněných dětí v MŠ.....	42
Graf 2: postoj k sociokulturně znevýhodněným dětem	44
Graf 3: Pomoc ze strany učitelek A	44
Graf 4 Pomoc ze strany učitelek B	45
Graf 5: Individuální vzdělávací plán	45
Graf 6: Názory na pomoc romským rodinám	46
Graf 7: Budoucnost sociokulturně znevýhodněných dětí	47
Graf 8: Sociální oslabení, Graf 9: Hmotná nouze.....	48
Graf 10: Počet dětí na rodinu.....	48
Graf 11: Vliv finanční situace.....	49
Graf 12: Potřeba pomoci z hlediska rodin	49
Graf 13: Pomoc MŠ z pohledu rodičů	50
Graf 14: Přínos v docházce do MŠ z pohledu učitelek.....	68
Graf 15: Přínos v docházce do MŠ z pohledu rodičů	68